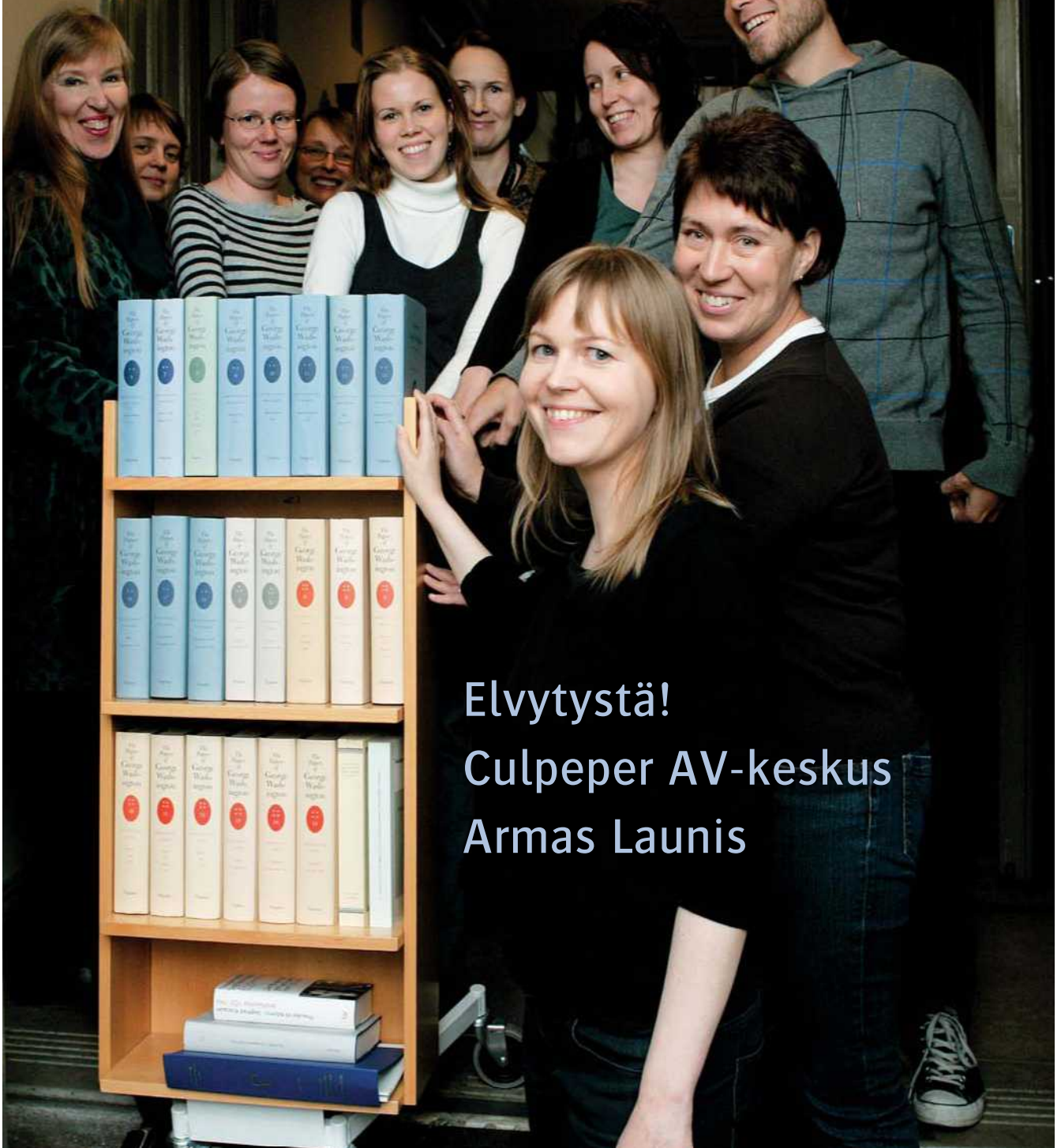

KANSALLIS- KIRJASTO

Elvytystä!
Culpeper AV-keskus
Armas Launis

KANSALLIS- KIRJASTO

PL 15 (Unioninkatu 36)
00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: kk-tiedotus@cc.helsinki.fi
Telefax 191 22581
51. vuosikerta

Toimitus:

Päätoimittaja
Esko Rahikainen
(09) 191 22722
esko.rahikainen@helsinki.fi

Toimitusneuvosto:

Dorrit Gustafsson, pj.
Harri Ahonen
Päivi Jokitalo
Anne Nikula
Sinimarja Ojonen
Esko Rahikainen
Marja-Liisa Seppälä

Taitto:

Pentti Järvinen

Digitointi ja kuvankäsittely:

Kari Timonen

Osoitteenmuutokset:

Kristiina.a.nieminen@helsinki.fi
(09) 191 22720

Kansalliskirjasto-lehti verkossa:

[www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/
kklehti/html](http://www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/kk-lehti/html)

Artikkelit luettavissa myös
ELEKTRA-tietokannassa
www.kansalliskirjasto.fi/elektra

Erikoispaino Oy
Helsinki 2009

Sisällys 3/2009

- 1 **Ovatko sensorit eläkkeellä?**
- 2 **Har censorerna gått i pension?**
Kai Ekholm
- 3 **Ajankohtaista**
- 4 **Elvytystä!**
Anne Nikula
- 8 **Ammattikorkeakoulujen ja yliopistokirjastojen yhdistyminen**
- 10 **Opintomatka Kongressin kirjastoon. Culpeper AV-keskus**
Tiina Ison ja Tiina Lonkainen
- 13 **Lincolnin taskuja penkomassa**
Minna Kaukonen
- 16 **Kansainvälinen kirjastoalan tietotekniikkakonferenssi IGeLu**
Jukka Pennanen
- 18 **Kirja 2000–2020**
Kai Ekholm ja Esko Rahikainen
- 22 **Zacharias Topelius och samarbetet med nationalbiblioteket**
Ulrika Gustafsson
- 28 **Monipuolinen Marvia**
Säveltäjä Einari Marvian arkisto
Marjut Hjelt
- 32 **Maamme-laulun todellinen ensiesitys**
Juhani Lindholm
- 36 **Deutschsprachige Handschriften in slowakischen Archiven**
Ilpo Piiraisen lahjoitus
- 39 **Unohdettu Armas Launis**
Petri Tuovinen
- 41 **Näyttelyt ja tapahtumat**
- 42 **Aleksis Kivi, Suomen kansalliskirjailija 175 vuotta**
Esko Rahikainen
- 44 **Suomen lippu**
Ron Padgett

Kansi: Kansalliskirjasto sai digitaalisen kirjaston edistämiseen valtion lisäbudjetista elvytysrahaa, jolla voitiin palkata uusia työntekijöitä. Iloisia elvyttäjiä ryhmäkuvassa. Edessä oikealla Minna Nurminen, Nina Sivén ja Heikki Koskinen, vasemmalla Marjut Hjelt, Ilona Lindfors, Elisabet Rappu ja Anu Vuorela. Kuva: Kari Timonen

Ovatko sensorit eläkkeellä?

(vai menneet Internetiin)

Olen kirjoittanut parikymmentä vuotta kirjasensuurista. Tämä kaikki alkoi 'klassisen sensuurin' aikoina, johon Suomen kirjahistoria tarjosi erinomaiset tutkimusaineistot. Harva muisti, että autonomian aikana sellaiset kirjailijat kuin Juhani Aho ja Ilmari Kianto olivat ennakkosensuurissa, so. heidän teoksensa esiluettiin ja hyväksyttiin.

Suurempi uutinen oli, että sotien jälkeen siivottiin kirjastoista ja kirjakoupoista yli 30 000 teosta, Hitlerin *Taisteluni* etunenässä. Mukana meni paljon rehellistä tilitystä Stalinin vainoista ja viattomia ohilaukauksia, mutta vaaran vuodet vaativat uhrinsa.

Internet on tuonut sensuurin ja verkkosuodatuksen aivan eri tasolle. Kun klassisessa sensuurissa kohteena oli teos, nettisensuurissa kohde on käyttäjä. Tuttu toimittaja kertoi taannoin tehneensä artikkelia yritysten ympäristövaiikutuksista, mutta 9/11 jälkeen yritykset vetivät lähes kaiken informaationsa netistä.

Tulin äskettäin valituksi kirjastoseurojen maailmanjärjestön IFLAn sananvapauselimen eli FAIFEN puheenjohtajaksi. FAIFE pyrkii kouluttamalla, seminaareilla, julkaisuilla ja analyysillä tukemaan sananvapautta ja tiedon saattamista kirjastomaailmassa.

FAIFEn työvaliokunta on erinomainen koostumus kansainvälisistä ihmisistä Egyptistä Saksaan, Kiinaan ja Yhdysvaltoihin. Jokainen on motivoitunut ja kokenut ammattilainen. Toimintatavat vaihtelevat. Mm. Yhdysvaltain (ALAn) edustaja kertoi, että havaitessaan selkeän rikkomuksen, ALA ryhtyy oikeustoimiin ja ajaa esimerkiksi loukatun tai uhatun kirjastonhoitajan tapauksen oikeudessa loppuun asti. Saksassa luodaan juuri työelämän ja kirjastojen eettisiä toimintaperiaatteita. Kiinassa on edelleen klassista sensuuria. Yhdysvalloissa tunnettu kustantaja julkaisi tanskalaisten Muhammed-kuvien historiikin, mutta jätti kuvat varovaisuussyistä pois. Tämä aiheutti vastalauseiden aallon.

FAIFE kokoontuu tätä luettaessa Helsinkiin ja suunnittelemme ensi syksyn IFLAn suurta seminaaria, jossa otsikon aiheita käsitellään. Myös FAIFEn kotisivuista on tarkoitus luoda entistä informatiivisempi yhden pysäkin palvelu. Näemme siis Göteborgissa. □

Har censorerna gått i pension? (eller flyttat till Internet)

Jag har under tjugo års tid skrivit om boksensur. Allt började under den 'klassiska censurens' tid, för vilken Finlands bokhistoria erbjöd ett utmärkt forskningsmaterial. Det är få som minns att författare som Juhani Aho och Ilmari Kianto under autonomins tid var belagda med förhandscensur, dvs. att deras verk godkändes först efter att de hade granskats i förväg.

En större nyhet var att över 30 000 verk, med Hitlers *Mein Kampf* i spetsen, rensades bort från biblioteken och från bokhandlarna efter kriget. I samma veva försvann också årliga uppgörelser med Stalins förföljelser samt oskyldiga övertramp, men de farliga åren krävde sina offer.

Överttringen till en helt ny nivå. Medan det var verket som var föremålet för den klassiska censuren, är det användaren som är föremål för nätcensuren. En bekant journalist berättade nyligen att han hade skrivit en artikel om några företags miljökonsekvenser, men efter 9/11 avlägsnade företagen nästan all sin information från nätet.

Jag blev nyligen vald till ordförande för kommittén för yttrandefrihet

(FAIFE) inom biblioteksvärldens internationella samarbetsorganisation IFLA. FAIFE strävar genom utbildning, seminarier, publikationer och analyser efter att stöda yttrandefrihet och fri tillgång till information inom biblioteksvärlden.

FAIFE:s arbetsutskott har en ypperlig internationell sammansättning av personer från Egypten till Tyskland, Kina och USA. Alla är motiverade och erfarna yrkesmän. Verksamhetsätten varierar: Bl.a. USA:s (ALA) representant berättade att när ALA observerar en klar överträdelse, skriker organisationen till rättsliga åtgärder genom att till exempel föra en kränkt eller hotad bibliotekaries fall till högsta rättsinstans. I Tyskland håller man på att skapa etiska verksamhetsprinciper för arbetslivet och biblioteken. I Kina förekommer fortfarande klassisk censur. I USA publicerade en känd förläggare en historik över de danska Muhammed-bilderna, men lämnade av försiktighetsskäl bort bilderna. Detta väckte en våg av protester.

FAIFE sammanträder just nu i Helsingfors och vi planerar IFLA:s stora seminarium nästa höst, då rubrikens tema kommer att behandlas. FAIFE:s hemsida skall också ombildas till en mera informativ gemensam kontaktpunkt. Vi ses alltså i Göteborg. □

Svensk översättning: Christoffer von Bonsdorff

”Unohdettu Armas Launis”
-näyttely Kansalliskirjaston
Rotundassa. Seitsemän veljestä
-oopperan harjoitukset 1913.
Säveltäjä itse pianon ääressä.
Armas Launista juhlittiin myös
symposiumilla ja konsertilla
Kansalliskirjastossa 16.10.
Aiheesta enemmän s.39.

Verkkoarkisto

Kansalliskirjaston verkkoarkiston sisältöön voi tutustua vain kirjastossa, mutta erillisestä hakemistosta voi kuka tahansa ja missä tahansa tarkastaa, onko esimerkiksi hänen oma verkkosivunsa tallentunut miljoonien www-sivujen joukkoon. Haku perustuu täsmälliseen verkkoosoitteeseen.

Verkkoarkistoon on vuodesta 2006 lähtien tallennettu - ja .ax-päätteisiä sivuja sekä muita kotimaisia sivustoja. Kansalliskirjastossa, Unioninkatu 36, verkkoarkistosta voi tehdä hakuja myös hakusanoja käyttäen.

Hakemisto:

<http://verkkoarkisto.kansalliskirjasto.fi>

Lisätietoja:

http://www.kansalliskirjasto.fi/kokoelmatjapalvelut/digitaaliset_kokoelmat/verkkoarkisto.html □

Digitaalinen kirjasto

Opetusministeriön johtama Kansallinen digitaalinen kirjasto -hanke etsii toteuttajaa kirjastojen, arkistojen ja museoiden yhteiselle asiakasliittymäohjelmistolle.

Liittymän avulla käyttäjä saa käsiinsä keskeisiä kulttuuriperinnön, tutkimuksen ja opetuksen tietovarantoja. Aineistoihin liittyvät sähköiset palvelut ovat saatavilla samasta osoitteesta.

Järjestelmää aiotaan ensi vuonna pilotoida, ja kattavasti se on tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 2011.

Hankkeen verkkosivut <http://www.kdk2011.fi/> □

Hormia-Poutanen LIBERin hallitukseen

Kansalliskirjaston kirjasto- verkkopalveluiden johtaja *Kristiina Hormia-Poutanen* on valittu puheenjohtajaksi Euroopan tieteellisten kirjastojen liiton (LIBER) Digitization and Resource Discovery -jaostoon (steering committee) seuraavalle kaksivuotis-kaudelle. Samalla hänestä tuli LIBERin hallituksen jäsen. □

En Saga/Satu

Jean Sibeliuksen koottujen teosten sarjassa (Jean Sibelius Works) on ilmestynyt uusi nide (I/10), joka sisältää sinfonisen runon *En saga/Satu* kaksi versiota kriittisinä editioina. Niteen on toimittanut tutkija *Tuija Wicklund*. □

Kansalliskirjasto-lehti verkossa: www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/kklehti sekä suomi.fi

Elvytystä!

Jos satunnaisen kadunkulkijan pitäisi arvata, missä julkisessa laitoksessa on kuluvana vuonna tapahtunut yli kahdenkymmenen prosentin henkilöstömäärän kasvu, mikähän olisi tyypillisin vastaus? Tuskin ainakaan Kansalliskirjasto, vaikka se osuisi oikeaan.

Kansalliskirjasto haki ja sai viime keväänä opetusministeriöltä noin 1,5 miljoonan euron määrärahan kansallisen digitaalisen kirjaston edistämishankkeeseen. Kyseessä on niin sanottu elvytysraha, valtion lisäbudjettiin sisältynyt määräraha, jolla on mahdollista palkata työntekijöitä määräaikaisiin tehtäviin kuluvan vuoden aikana.

Kunnon rutistus

Hankkeen idean, suunnitelman ja toteutuksen läpivieminen ovat olleet Kansalliskirjastossa ennennäkemätön rutistus: hakemus opetusministeriölle jätettiin maaliskuun lopulla, ja jo huhtikuussa ilmestyivät MOL:n ja Helsingin yliopiston rekrytointisivuilla ensimmäiset työpaikkailmoitukset. Tavoitteena oli, että pääosa palkattavista pääsisi aloittamaan määräaikaisen pestinsä touko-kesäkuun aikana.

Tuo tavoite myös saavutettiin, ja mikä tärkeintä, lisäresurssin arvo tunnistettiin. Alkukesästä niin Unioninkadulla sijaitsevaan Kansalliskirjaston päärakennukseen kuin Vallilassa ja Mikkelisä sijaitseviin toimipisteisiin oli järjestetty työtilat ja -välineet yli 50 uudelle työntekijälle. Valmiina olivat myös perehdyttämissuunnitelmat, joilla tähdättiin nopeaan ja tehokkaaseen tehtävien omaksumiseen sekä siihen, että tulokkaat tuntisivat olevansa tervetulleita uuteen työyhteisönsä.

Tulevaisuuden tarpeisiin

Kansalliskirjaston hallinto- ja kehittämispalveluja johtava *Dorrit Gustafsson* selvittää, että valtionapua haettiin kolmeen eri tarkoitukseen: julkaisuperinnön digitointiin ja kuvailuun, digitaalisten aineistojen pitkäaikaissäilytyksen valtakunnallisten ratkaisujen ja yhteisluettelon kehittämiseen sekä Kansalliskirjaston omien kokoel-

Elvyttäjät työntävät vertauskuullista kirjakärryä Fabiania-rakennuksen käytävässä.

mien täydentävään luettelointiin ja tietokantoihin viemiseen.

Näissä kaikissa on kyse Kansalliskirjaston perustehtävistä, mutta samalla myös tulevaisuuden haasteista, joihin maan suurin ja vanhin tieteellinen kirjasto on panostanut pitkäjänteisesti ja vuosittaisia budjettiaallokoita uhmaten.

Dorrit Gustafsson korostaa, että Kansalliskirjasto on saanut viime vuosina valtakun-

nallisiin kehittämishankkeisiinsa opetusministeriöltä vahvan tuen. Myös elvytysraha on ollut tervetullut resurssi, sillä suomalaisen tutkimusinfrastruktuurin kehittämisessä tekemäntöntyötä on uskomaton määrä – oikeastaan loputtomasti.

”Olemme esimerkiksi täällä Kansalliskirjastossa digitoineet tähän mennessä noin kolme prosenttia omista kokoelmistamme, joista

keskeisen kansallisen aineiston osuus on noin 150 miljoonaa sivua. Sen digitointiin kuuluu karkeiden laskelmiemme mukaan parhaimmillaankin 15 vuotta. Emme siis edes haaveile kaiken aineistomme tallentamisesta sähköiseen muotoon”, hän selvittää.

Näky ja tuntuu

Kansalliskirjastolla oli vuoden alussa kaikkiaan noin 280 työntekijää. Runsaan 50 työntekijän yhtäaikainen lisäys, vaikka vain väliaikaisenakin ratkaisuna, on siihen nähden huomattavan suuri.

Muutos on näkynyt ja tuntunut laitoksen kaikissa toimipisteissä: Mikkelissä sijaitsevaan digitointikeskukseen on sijoitettu peräti 21 tulokasta, Helsingin päärakennuksen tutkimuskirjastoon 19 ja Vallilan kirjastoverkkopalveluihin 13. Lisäksi hankkeeseen liittyviin tehtäviin on siirtynyt Kansalliskirjaston muista tehtävistä kymmenisen työntekijää.

Mikkelissä kaikki palkatut työskentelevät aineistojen digitointiin liittyvissä tehtävissä ja tutkimuskirjastossa joko luetteloina tai luetteloinnin tukitehtävissä. Kirjastoverkkopalveluissa valtaosa työskentelee tietojärjestelmäasiantuntijoina ja loput kirjastosihteerin nimikkeellä.

Miten menee?

Syyskuun lopulla hanke oli saavuttanut puolimatkan pysäkin, ja Kansalliskirjastossa laadittiin ensimmäistä opetusministeriön edellyttämää väliraporttia. Pikainen kyselykierros projektin esimiesten keskuudessa osoitti, että vauhdilla alkanut projekti on edennyt eri puolilla Kansalliskirjastoa odotusten mukaisesti. Esimerkiksi pääsuunnittelija *Esa-Pekka Keskitalo* kirjastoverk-

kopalveluista raportoi vain ja ainoastaan myönteisiä kokemuksia:

”Hankkeen avulla on voitu viedä eteenpäin merkittäviä pitkäaikaisäilytyksen ja e-vapaakappaletoiminnan kehittämisasioita. Lisävään työpanoksesta on ollut hyötyä myös opetusministeriön vetämän Kansallisen digitaalisen kirjaston PAS-projektissa.”

Esa-Pekka Keskitalon mukaan projektin työntekijät ovat olleet hyvin motivoituneita ja päässeet mukavasti mukaan Vallilan työyhteisöön.

Edes kieliongelmiä ei ole ilmennyt, vaikka yksi palkatuista työskentelee lähes yksinomaan englannin kielellä.

Keskitalo arvioi työvireen säilyvän myös

jatkoissa hyvänä: ”Pikemminkin tahti vain kiihtyy loppua kohden, sillä onhan aikaa vielä kolme kuukautta jäljellä. Kun määräaikaisuus on ollut alusta alkaen tiedossa, se ei ole ongelma.”

Soitto Mikkelisiin Kansalliseen digitointikeskukseen tuottaa paljon samantapaista palautetta. Erikoissuunnittelija *Minna Kaukonen* ottaa esille rekrytoinnin onnistumisen:

”Me saimme suuren joukon tasokkaita hakijoita, joista oli helppo valita tehtäviimme parhaiten soveltuvat”, hän kuvailee kevään tunnelmia.

Minna Kaukonen huomauttaa kuitenkin, että Mikkelissä tilanne on sikäli erilainen ja ehkä hieman haasteellisempi kuin Helsingissä, että lisäksi on työskennellyt kahdessa vuorossa, mikä on asettanut yhteisöllisyydelle omat haasteensa. Suunnittelija *Osmo Tuomistola*, joka toimii digitoijien esimiehenä, on samaa mieltä:

”Olemme joutuneet sijoittamaan apujoukot tilapäisiin työtiloihin, mutta toisaalta kaikille tulokkaille on saatu hankittua uudet koneet, joita he käyttävät kahdessa vuorossa.”

”Kun määräaikaisuus on ollut alusta alkaen tiedossa, se ei ole ongelma.”

Myös luetteloiden esimies, kirjastonhoitaja *Sinikka Luukkanen* tuo esille projektin kuluessa esille nousseita haasteita.

a-yksikkömme sijaitsee Vallilassa, mutta uudet työntekijät olemme joutuneet sijoittamaan päärakennuksen tiloihin Helsingin ydinkeskustaan. Tästä syystä meiltä Vallilasta käydään viikoittain keskustassa projektin työntekijöitä ohjaamassa”, hän kertoo käytännön ratkaisuksista.

Poikkeuksellisista järjestelyistä huolimatta Sinikka Luukkasen mukaan myös luetteloinnissa on syntymässä tulosta toivotulla tavalla ja uudet työntekijät ovat olleet erittäin motivoituneita.

Pieni yllätys

Entä jutun varsinaiset päähenkilöt, nämä viitisenkymmentä projektiin palkattua tulokasta? Miten he tilanteensa ja asemansa kokevat?

Välittömän vastauksen saamiseksi jutun kirjoittajan ei tarvitse kuin harpata lähimpään henkilökunnan taukotilaan, jossa on sivumennen sanoen juuri alkukesästä tapahtunut mielenkiintoisia muutoksia: seinälle on ripustettu taidokkaasti iloisenvärisiä julisteita, lehdet on sujautettu samaa värimaailmaa toistaviin avomappeihin ja tiskipöytä on – uskokaa tai älkää – aina siisti!

Kahvitauloiltaan tavoitetut *Minna Nurminen* ja *Heikki Koskinen* ovat kirjastoalan tulevaisuuden tekijöitä: Minna on vastikään valmistunut ja Heikki piakkoin valmistumassa Tampereen yliopistosta informaatiotutkimuksen koulutusohjelmasta. Nuoret ovat aloittaneet elvytysprojektin työntekijöinä toukokuussa, ja molemmilla on pelkkää hyvää kerrottavaa Kansalliskirjastossa kuluneista kuukausista. Minnaa ei ole häirinnyt edes se, että esimies työskentelee Vallilassa saakka ja käy sieltä erikseen tapaamassa joukkojaan.

”On se tietysti harmi, mutta ei ongelma”, hän kuittaa rakentavasti.

Sekä Minna että Heikki ovat omaksuneet nopeasti työnsä vaatimukset ja ovat tyytyväisiä saamaansa perehdytykseen. Minna luetteloikausjulkaisuja Fennica-tietokantaan, Heikki nuotteja musiikkikirjaston kokoelmiin.

Lyhyen juttutuokiomme aikana Heikki pääsee kuitenkin lopulta yllättämään:

”Meistä tuntuu, että vain muut ajattelevat työtämme elvytyksen näkökulmasta. Meille itsellemme sillä ei ole suurta merkitystä, vaan näemme tämän aivan tavallisena työsuhteena.” □

Anne Nikula on Kansalliskirjaston päättiedottaja.

Taistelua maailmanlaajuista taantumaa vastaan

Kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden epävakaus paheni kriisiksi syksyllä 2008, ja sen vaikutukset levisivät nopeasti ympäri maailmaa. Talouden uudelle nousulle on rakennettu pohjaa erilaisilla raha- ja finanssi-poliittisilla elvytystoimilla, joihin Suomessa lukeutuvat mm. vuoden 2009 lisätalousarvioesitykseen sisällytetyt lukuisat elvytyshankkeet.

Elvytyshankkeiden rahalliseksi arvoksi on laskettu 1,6 miljardia euroa, ja niiden vaikutus bruttokansantuotteeseen on noin 1,7 prosenttia. Kansalliskirjaston saamalla 1,5 miljoonan euron elvytysrahalla on kuluvana vuonna kasvatettu laitoksen henkilöstöresursseja yli 30 henkilötyövuodella.

Ammattikorkeakoulu- ja yliopistokirjastojen yhdistyminen

OPM - Opetuksen ja tutkimuksen toimintaympäristö 2020. Korkeakoulukirjastojen rakenteellinen kehittäminen digitaaliseksi palveluverkoksi

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/Korkeakoulukirjastot_digitaaliseksi_palveluverkoksi.html

OPETUSMINISTERIÖ
Undervisningsministeriet MINISTRY OF EDUCATION

PÅ SVENSKA | IN ENGLISH | TEKSTIVERSIÖ | A- | A | A+

Ministeriö ja hallinnonala | Lainsäädäntö | Linjaukset ja rahoitus | Avustukset | **Julkaisut** | EU-asiat | Kansainväliset asiat

KOULUTUS | TIEDE | KULTTUURI | TEKIJÄNOIKEUS | LIIKUNTA | NUORISO | KIRKOLLISASIAI | KIRJASTOT

JULKAISUT

Julkaisuhaku
Julkaisujen myynti
Opetusministeriön lehdet

Yhteystiedot ja asiointi
Palautte virtuaalivirkamiehelle

Etusivu > Julkaisut > Opetuksen ja tutkimuksen toimintaympäristö 2020. Korkeakoulukirjastojen rakenteellinen kehittäminen digitaaliseksi palveluverkoksi

Opetuksen ja tutkimuksen toimintaympäristö 2020. Korkeakoulukirjastojen rakenteellinen kehittäminen digitaaliseksi palveluverkoksi

tiivistelmä / sammandrag / summary

← Takaisin

Julkaisun nimi	Opetuksen ja tutkimuksen toimintaympäristö 2020. Korkeakoulukirjastojen rakenteellinen kehittäminen digitaaliseksi palveluverkoksi
Tekijät	
Työryhmä	
Julkaisusarja	Opetusministeriön työryhmämuistoita ja selvityksiä 2009:26
Julkaisu	11-09-2009
Sivumäärä	136
ISBN	978-952-485-772-7 978-952-485-773-4 (PDF)
ISSN	1456-8102 (Painettu) 1797-951X (PDF)
Kieli	suomi
Tilaukset	Yliopistopaino
Julkaisija	Opetusministeriö

 julkaisu suomeksi (3131 kb)

Tiivistelmä

Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen tavoitteena on koulutus- ja tutkimustoiminnan laadun parantaminen ja vaikuttavuuden lisääminen tiivistämällä korkeakouluverkkoa ja vahvistamalla korkeakoulujen profiloitumista ja painaloja. Korkeakoulujen kirjastot ovat keskeinen opetuksen ja tutkimuksen infrastruktuuri ja niiden toiminnan laadun takaaminen korkeakoululaitoksen kehittämisessä ensiarvoisen tärkeää. Tieto- ja viestintäympäristön rakentuessa enenevästi sähköisten prosessien varaan myös kirjastojen rooli palvelujen tuottajana on voimakkaasti muuttamassa. Yliopistojen lainsäädännön ja korkeakoulujen rakenteiden muutos samoin kuin muut toimintaympäristön muutokset edellyttävät korkeakoulukirjastoilta ennakkuulotonta yhteistyö- ja kehittymistähtoa.

Työryhmän tehtävänä oli hahmotella korkeakoulukirjastojen organisoituminen uudistuvassa korkeakoululaitoksessa siten, että korkeakoulujen yhdistymiset ja yhteistyösopimukset tulevat huomioon otetuiksi kirjastojen lukumäärää vähentäen, yhteistyötä lisääen ja toimintoja tehostaen; sekä selvittää erityisesti yliopistolakiuudistuksen aiheuttamat muutokset ja niiden vaikutukset korkeakoulukirjastojen toimintaan liittyvissä säädöksissä, rahoituksessa ja muissa menettelyissä siten, että kirjastojen palvelukyky turvataan. Hankkeen tehtävänä oli lisäksi selvittää, miten korkeakoulukirjastojen ylläpito- ja muita kustannuksia voidaan vähentää vahvistamalla Kansalliskirjaston asemaa keskitettyjen palvelujen tuottajana; sekä kartoittaa korkeakoulukirjastojen rakenteellisen kehittämisen vaikutukset

Opetusministeriön asettama työryhmä on esittänyt ammattikorkeakoulu- ja yliopistokirjastojen yhdistymisiä siten, että kirjastoista luodaan tarpeeksi suuria yksiköitä, joilla on riittävät resurssit. Korkeakoulukirjastojen toimipisteet supistuvat näin puoleen. Esityksen taustalla on korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen tutkimuksen ja opetuksen laadun tehostamiseksi sekä tieto- ja viestintäympäristön muutos sähköiseen suuntaan. Työryhmä luovutti muistionsa opetusministeri Henna Virkkuselle 11.9.

Korkeakoulukirjastojen tulee yhdistymisten lisäksi myös lisätä toiminnallista yhteistyötään palvelujen kehittämiseksi.

Työryhmä esittää, että korkeakoulut käyttäisivät vähintään 5 prosenttia budjetistaan kirjasto- ja tietopalveluihin. Korkeakoulujen tulisi sitoutua omien tutkimusjulkaisujensa avoimeen julkaisemiseen vuoteen 2015 mennessä.

Vuoteen 2020 mennessä korkeakouluopiskelijoilla, opettajilla ja tutkijoilla olisi oltava käytössään kansainvälinen digitaalinen toimintaympäristö ja sen käyttämiseen liittyvät taidot. Kirjastopalvelut tuotetaan asiakaslähtöisesti verkostossa, jossa aktiivisina toimijoina ovat suomalaiset korkeakoulukirjastot ja niille keskitettyjä palveluita tuottava Kansalliskirjasto sekä kansainväliset yhteistyökumppanit.

Varastokirjastosta ja Kansalliskirjastosta tulisi muodostaa oma kirjastoverkon palveluyksikkö, joka tuottaisi kansallisia keskitettyjä digitaalisen kirjaston palveluja ja kokoelmien säilytyspalveluja. Kansainvälinen yhteistyö on tulevaisuudessa merkittävä osa kirjastojen toimintaa. □

Lisätietoja:

työryhmän puheenjohtaja,
kirjastonjohtaja Jarmo Saarti
(Kuopion yliopisto), puh. 050 363 7904
ohjausryhmän jäsen, ylitarkastaja
Anne Luoto-Halvari (OPM),
puh. (09) 160 77237

Muistio:

Korkeakoulukirjastojen rakenteellinen kehittäminen digitaalseksi palveluverkoksi -muistio
http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/Korkeakoulukirjastot_digitaalseksi_palveluverkostoksi.html

Tiina Äärilä
suunnittelija, Kirjastopalvelujen koordinointiyksikkö
Fabianinkatu 32 (7. krs),
PL 53, 00014 Helsingin yliopisto
puh. (09) 191 21776, gsm. 050-4151672

**Faktoilla on äärimmäisen vaikea kaataa uskomuksia.
Ihmiset uskovat sen, mikä sopii heidän mielipiteisiinsä ja
ennakkoluuloihinsa, ja muu tieto sivuutetaan.**

Raili Leino
Tiedetoimittaja 2-3/2006

Opintomatka Kongressin kirjastoon

CULPEPER AV-Keskus – Digitointiprosesseihin tutustuminen

*Kansalliskirjaston delegaatio teki toukokuussa ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm-
min johdolla opintomatkan Yhdysvaltain Kongressin kirjastoon. Matkan yhtenä
keskeisenä tavoitteena oli vierailu Library of Congressin uudessa AV-digitointikes-
kuksessa: National Audiovisual Conservation Centre (NAVCC) Culpeperissa,
Virginian osavaltiossa (<http://www.loc.gov/avconservation/>). Kansalliskirjaston
ja DigitalMikkelin edustajat olivat erityisesti kiinnostuneita prosessien logistiikan
suunnittelusta hajautetussa kirjastossa ja rakennuksen rahoitusmalleista.*

[http://midatlantic.construction.com/
projects/MA_BestOf2007.pdf](http://midatlantic.construction.com/projects/MA_BestOf2007.pdf)

Kongressin kirjaston Audio Visual Conservation -keskus Packardin kampuksella. Vasemmalta Kansalliskirjaston johtaja Kai Ekholm, Mikkelin seudun aluekeskusohjelman ohjelmajohtaja Sune Lehkonen, suunnittelija Juha Korvenpää, Miktech Oy:n kehitysjohtaja Juha Ropponen, laboraattori Maria Sorjonen, pääsuunnittelija Tiina Ison, erikoissuunnittelija Minna Kaukonen ja kehitysjohtaja Juha Hakala.

Keskus sijaitsee Packardin kampuksella, noin 100 kilometriä Washingtonista lounaaseen. Tutustumispäivän aikana 22.5.2009 Kansalliskirjaston ja DigitalMikkelin edustajat tapasivat keskuksessa NAVCC:in henkilökuntaa kuten AV-digitointikeskuksen johtajan Pat Loughneyn ja *Motion Picture, Broadcasting & Recorded Sound Divisionin* johtajan Gregory Lukowin.

Rahoituksen osalta on hyvä huomioida yksityisen rahoituksen merkitys USA:ssa. Keskuksen kaikki rakennuskustannukset katettiin Hewlett Packardin säätiön rahoituksella. Hewlett Packardin perustajan poika David W. Packard lahjoitti Library of Congressille AV-keskusta varten 26.7.2007 155 miljoonaa dollaria. AV-keskuksen rakentamiseen käytettiin yhteensä 120 miljoonaa dollaria. Lukow kertoi delegaatiolle, että David W. Packard oli hyvin

innokkaasti ja aktiivisesti mukana rakennuksen arkkitehtuurin ja prosessien suunnittelussa. Packard omistautui tukemaan projektia kaikin tavoin sen lisäksi että tarjosi projektille rahoitusta.

Delegaatiomme sai tutustua vuonna 2007 perustettuun audiovisuaaliseen säilytyskeskukseen, joka tällä hetkellä tarjoaa 9 mailia säilytystilaa audiovisuaaliselle aineistolle. Vuonna

Imi-, televisio-, radio- ja videonauhaa. Keskusta laajennetaan edelleen ja uusia työntekijöitä haetaan. Keskukselle kehitetään mittavaa ohjelmistokokonaisuutta digitoinnin ohjaukseen. Järjestelmä on tällä erää vasta osittain valmis. Tallennuskapasiteetti on tällä hetkellä seitsemän petatavua (seitsemän kertaa enemmän kuin CSC:llä), ja se on laajennettavissa noin kymmenkertaiseksi.

Mikkelin aluekeskuksen ohjelmajohtaja Sune Lehtonen ja filmien lukemisen "vanhaa tekniikkaa".

Motion Picture, Broadcasting & Recorded Sound Divisionin johtaja Gregory Lukow esitteli laitoksen toimintaa.

Culpeper AV-digitointikeskus

<http://www.loc.gov/avconservation/>

Rakennus

- Rahavarasäiliö ydiniskun varalta, uuteen käyttöön 1993
- Maanalaiset säilytystilat ja asianmukaiset työtilat, jotka on rakennettu digitointiprosessien
lmi, video,
audio
- Henkilökunta: nyt 75 ja 30 haussa, 130–140 pitkän aikavälin tavoite

Tallennusjärjestelmä

- Digitaalista dataa kertynyt 1960-luvulta lähtien
- 1990-luvulle tultaessa yhteensä 350 teratavua – nykyään tuotetaan sama määrä kuukaudessa
- 11.9. iskujen vaikutukset säilytysuunnitelmiin – datan kahdennus
- Valokuituyhteys Capitol-kukkulalle (etäkäyttö LoC:n tiloista) ja salaiseen varmistuskeskukseen jossakin Virginiassa

Audio-osasto

- Kokoelmat, noin 3 miljoona äänitettä, lahjoitukset ja ostot keräilijöiltä (esim. Tony Schwartz)
- Suuri osa materiaalista uniikkia (esimerkiksi Voice of American arkisto)
- Fyysinen restaurointi
- 9 huonetta kriittiseen kuunteluun (yksi tuotantolinja)
- 2 huonetta massadigitointia varten, 8 linjaa samanaikaisesti
- Digitointilaatu 96/24 BWF (=Kansalliskirjaston massadigitoinnin laatu)

AV-digitointikeskus on kerännyt tallenteiden käyttöön tarvittavia laitteistoja 1940-luvulta lähtien. Sillä on erittäin kattava kokoelma äänen- ja kuvantoistolaitteita, ja hyvin ammattitaitoista henkilökuntaa. □

Yhteystiedot:

Pat Loughney (pao@loc.gov)

Gregory Lukow (glok@loc.gov)

Lincolnin taskuja penkomassa Kongressin kirjastossa

Opintomatka tutustutti osan osallistujista mm. kirjaston harvinaiskirjoihin ja erikoiskokoelmiin (Rare Books and Special Collections). Niitä esitelti kokoelman johtaja Mark Dimunation asiantuntemusta ja älyä säkenöivällä tavalla. Presidentti Lincolnin taskuihin pääsimme tutustumaan konservoinnissa, josta aineisto oli matkalla näytelyyn.

Presidentti Abraham Lincoln ammuttiin teatterissa Washington D.C:ssä huhtikuussa 1865. Ampumahetkellä hänellä oli taskuissaan lukuisia esineitä. Kaksista silmälaseista toisten sankaa oli korjattu kotikutoisesti narulla. Norsunluinen taskuveitsi, kellonperät, L:llä merkitty emalinappi sekä punaisin ristipistoin ”A. Lincoln” -tekstillä kirjailtu iso nenäliina olivat Lincolnilla mukanaan. Ruskeassa nahkalompakossa oli lehtileikkeitä, Konfederaatin viiden dollarin seteli sekä lyijykynä. Konfederaatin setelin alkuperää ei tiedetä, mutta presidentti oli vierailut etelävaltioissa muutamaa viikkoa aiemmin. Kongressin kirjasto sai esineet Lincolnin suvulta v. 1937.

Murhatun presidentti Abraham Lincolnin taskuista löytyneet esineet. Etelävaltioita kannattanut näyttelijä John Wilkes Booth ampui Lincolnin huhtikuussa 1865.

Obaman virkavala Lincolnin Raamatulla

Nykyisin Yhdysvaltain presidenttiä suojaavat muun muassa tarkka-ampujat Valkoisen talon katolla, yksi kummassakin päässä. Valkoisen talon ympäristö lienee maailman tarkimmin vartioituja alueita, jossa hotellihuoneen ikkunan aukaisukin voi saada Salaisen palvelun aktivoitumaan. Yhtä tarkasti vartioidaan presidentin puolisoa.

Barack Obama halusi käyttää Lincolnin Raamatua virkaanastujaisissaan. Teos kuuluu Kongressin kirjaston kokoelmiin. ”Tein Michelle Obamalle Raamatun käsittelyohjeet ja sain viedä kirjan naapurirakennukseen Kongressin turvallisuuspäällikölle asti. Siitä eteenpäin ei ollut asiaa...”, kertoi Kongressin kirjaston harvinaiskirjojen ja erikoiskoelmien johtaja Mark Dimunation. Valitettavasti kyseistä Raamatua ei ollut tällä kertaa mahdollisuutta nähdä muuten kuin johtajan kamerassa naistenlehdessä otettuna kuvana. Lehti oli itse asiassa tarkentanut Michellen käsineisiin, mutta siinä tuli samalla kuvattua Raamatukin.

Adolf Hitlerin exlibris. Kongressin kirjaston kokoelmat.

Hitlerin hutera nimikirjoitus

Kolmannen valtakunnan kirjasto (Third Reich Collection) sisältää Hitlerin omistamia, lukemia ja merkintöjä sisältäviä kirjoja, valtakunnan kanslerin kirjaston materiaalia Berliinistä, puolueen jäsenten omaelämäkertoja sekä Göringin, Himmlerin ja muiden natsijohtajien kirjoja. Reilun tuhannen teoksen kokoelma löytyi piilotettuna Etelä-Saksasta, Berchtesgadenista, läheltä Hitlerin Kotkanpesä-residenssiä. Kongressin kirjastoon aineisto tuli 1946; osa siitä on peräisin ajalta ennen Hitlerin valtaannousua. Kansallissosialistinen puolue menestyi Saksan parlamenttivaaleissa 1930.

Osassa kirjoista on Hitlerin kotkaa esittävä exlibris. Löytyypä käsialanäytekin nimikirjoituksesta. Nimi on pienehköllä ja huteralta tyylillä kirjoitettu, ja etunimi on merkitty vain alkukirjaimella. Nimikirjoitus on myös alleviivattu ja laskee jyrkästi oikealle, mikä keittiögraafologian mukaan tarkoittaa esimerkiksi itsensä korostamista ja epätoivoa.

Kongressin kirjaston harvinaiskirjoihin ja erikoiskoelmiin kuuluu myös mm. ensimmäinen Yhdysvalloissa painettu kirja, joka on virsikirja vuodelta 1640, William Blaken profeetallinen teos *The Book of Urizen* sekä Jules Vernen yhdysvaltalaisia ensipainoksia. Teoksia vaikuttavasti esitelleen Mark Dimunationin aiempaan työuraan kuuluvat Cornellin, Stanfordin ja Kalifornian (Berkeley) yliopistot. Hänen erityisalaansa ovat 1700- ja 1800-luvun englantilaiset ja amerikkalaiset painatteet. Koulutukseltaan Dimunation on Amerikan historian tuntija. □

MINNA KAUKONEN

Lisätietoja

<http://www.lincolnbicentennial.gov/>

<http://memory.loc.gov/cgi-bin/query>

Uteliaisuus ja tiedonhalu ovat ihmiselle kuin happi, ilman niitä ei ole elämää.

Susanna Niinivaara
Helsingin Sanomat 4.10.2009

CD-levyjien kirjoja 1990- ja 2000-luvulta.

CD-ROMien historiaa

Kansalliskirjasto sai kesällä vastaanottaa lahjoituksen, joka on sisällöltään poikkeuksellinen: aineisto valottaa digitaalisten tallenteiden ja erityisesti CD-ROM-julkaisujen kaupallisen jakelun alkutaivalta Suomessa.

Aineiston kokoaja, valtiotieteen maisteri ja ekonomi *Markus Anaja* on tehnyt Suomessa pioneerityötä CD-ROM-julkaisujen jakelun ja käytön edistämiseksi.

Akateemisessa Kirjakaupassa vuosina 1962–2003 vaikuttanut Anaja ryhtyi jo 1970-luvun lopulla aktiivisesti seuraamaan elektronisen tiedonvälityksen kehittymistä. Hänen vastuualueeseensa kuuluivat elektronisen tietomateriaalin kaupalliseen hyödyntämiseen tähtäävä suunnittelu ja toteutus sekä elektroniset julkaisut ja palvelut.

Anaja ja Luonnontieteellisen museon nykyinen johtaja *Juhani Lokki* kirjaimellisesti toivat CD-ROMin Suomeen: he poimivat

ensimmäisen kappaleen tuliaisiksi Frankfurtin kirjamessuilta vuonna 1986. Edellisen vuoden messuilla oli jo esitelty kahta ensimmäistä CD-ROM -julkaisua, *Bowker's Books in Print* ja *Grolier's Encyclopedia*.

Lahjoitettu aineisto sisältää muun muassa Akateemisen Kirjakaupan myyntiluetteloita 1980- ja 90-luvuilta, e-median laite- ja formaattiesitteitä, Suomen CD-ROM-tukiryhmä -nimisen yhdistyksen asiakirjat perustamiskokouksesta 13.5.1988 alkaen sekä esitelmiä, artikkeleita ja lehdistötiedotteita. Mukana on myös kirjojen verkkokaupan varhaisvaiheisiin liittyvää aineistoa.

Kokonaisuus valottaa monipuolisesti CD-ROM-julkaisujen levityksen alkuhistoriaa Suomessa. Ylikirjastonhoitaja *Kai Ekholmin* eräässä yhteydessä Markus Anajasta käyttämä nimitys ”digiajan Lönnrot” osuu tässä mielessä täysin kohdalleen. □

IGeLu-konferenssin osanottajia Marina Congress Centerissä Helsingin Katajanokalla syyskuussa 2009. Etualalla johtaja Kristiina Hormia-Poutanen.

Kansainvälinen kirjastoalan tietotekniikkakonferenssi IGeLu

Yli neljänsadan osanottajan kansainvälinen joukko seurasi kolmen päivän ajan syyskuun ensimmäisellä viikolla järjestelmäkehittäjä *Ex Libriksen* ohjelmistojen esittelyjä ja niihin ehdotettuja parannuksia Marina Congress Centerissä Helsingissä. IGeLu-nimellä järjestetty konferenssi kokosi yhteen kirjastoihmissä päivittämään tietojaan, luomaan kontakteja ja varmistamaan, että järjestelmätöimittaja varmasti tietää millaisia kehittämistoiveita heillä on

kirjastojärjestelmien ja niihin liittyvien sovellusten suhteen.

IGeLU eli *International Group of Ex Libris Users* on kansainvälinen ja vuosittain eri puolilla maailmaa kokoontuva *Ex Libris* -tuotteiden käyttäjäryhmä. Helsingissä järjestetty konferenssi oli järjestyksessään neljäs. Suomesta IGeLUn jäsenenä on konsortioiden kautta suuri joukko julkisrahoitteisia kirjastoja ja tänä vuonna niistä paikalle oli saapunut kiitettävästi eli noin 130 kirjastolaista.

Tapahtuman paikallisesta järjestämisestä ja koordinoinnista vastasi Kansalliskirjaston kirjastoverkkopalvelut. Ohjelman valmistelusta vastasi perinteisesti IGeLUn kansainvälinen organisaatio ja tapahtuman sisällöistä jäsenorganisaatiot. Tuote-esittelyistä vastasi Ex Libris.

Vaikka IGeLU keskittyikin vain yhden ohjelmistotoimittajan tuotteisiin, oli tapahtuma Kansalliskirjastolle tärkeä. Kansalliskirjaston rooli kaikille kirjastosektoreille palveluja tarjoavana keskusorganisaationa on kasvanut ja sitä mukaa ovat lisääntyneet myös haasteet hallita

kirjastolle tarjottavien palvelujen teknistä kokonaisuutta. Tämä konferenssi tarjosi kotimaiselle kirjastokentälle näköalan yhteen kirjastotekniseen kokonaisuuteen, Ex Libris -ohjelmistoihin, ja Kansalliskirjastolle mahdollisuuden koota kirjastosektorit yhdessä pohtimaan tulevaisuuden teknisiä ratkaisuja. Osallistumalla kansainväliseen keskusteluun kotimaiset kirjastot vahvistavat osaamistaan ja vaikutustaan nykyisissä ja tulevaisissa kirjastojärjestelmissä.

JUKKA PENNANEN

Kirja 2000–2020

Gaudeamus kustantamon *Humaniora*-sarjassa julkaistiin 1989 artikkelikoelma *Kirja 2000*, jossa asiantuntijat pohtivat kirjan tulevaisuutta yhä elektronisemmaksi muuttuvassa maailmassa. Kymmenen vuoden tai vielä kauempana tulevaisuudessa olevien muutosten ennustaminen voi olla mahdotonta, vaikka sitä yritetään mm. ilmastomuutoksen, yritysten strategisen suunnittelun tai vaikkapa kirjastojen ja kirjakauppojen suhteen. Nostradamuksia on aina riittänyt. Tuulivoimalle ydinvoimalaväki aikoinaan nauri, vaan eipä naura enää.

Kirja 2000 esipuheessa todetaan: ”Joka tapauksessa vuonna 2000 kirja on *multikirja* eli kirjalla on monta muotoa. Saman sisällön voi tavoittaa painetusta kirjasta, tietokoneen levykkeeltä lukemalla sitä omalla tietokoneella tai sen voi hakea tietopankista ja lukea näytöltä tai tulostaa omalla kirjoittimella. Tietokoneen kautta tekstiä voivat täydentää kuva ja ääni”. Tästä oli mm. Yhdysvalloissa jo tuolloin esimerkkejä, joten tämä kaikki todella vuoteen 2000 mennessä tapahtui.

Eräs *Kirja 2000* kirjoittajista ja aihepiirin asiantuntijoista oli nykyinen Kansalliskirjaston ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm, jonka artikkeli oli otsikoitu *Elektroninen julkaiseminen – kirjan kilpailija*. Ekholm oli täydentänyt asiantuntemustaan monilla tuon ajan ajankohtaisteoksilla ja artikkeleilla, joista voi mainita muutaman: Joseph Deken, *The Electronic Cottage* (1981); *Telecommunications and Libraries* (1981), Strassmann, *Illusion of the Paperless Office*; Jennings, *Why books will survive*. The Futurist (1983); Lantto, *Uudet sähköiset viestimet* (1982) jne.

Ekholm viittasi tulevaisuudesta puhuessaan mm. Osmo A. Wiion näkemykseen, että monissa ennusteissa liioitellaan siirtymistä elektroniseen kauteen. Mutta ovatko liioittelutkin toteutuneet; ainakin kuvan tuottamisen, laadun, tallentamisen ja välittämisen osalta kehitys on ollut niin huimaa, että kukaan kirjoittajista ei voinut sitä vielä 1989 ennustaa.

Kansalliskirjastolehden toimittaja on valinnut Kai Ekholmin artikkelista joitakin kiinnostavimpia ajatuksia ja ennusteita, jotka siis julkaistiin 1989. Annamme ylikirjastonhoitaja

Ekholmille nyt uuden mahdollisuuden. Mitä hän sanoisi omista 20 vuoden takaisista mielipiteistään ja millaisena hän näkee kirjan ja tietotekniikan sovellusten kehityksen vuoteen 2020 mennessä, kirjastojen tulevaisuuden. Enustaa saa vapaasti, häntä ei vedetä tilille mielipiteistään vuonna 2020, eihän tuulivoiman pilkkaajakaan kukaan enää muista. Olihan Ekholm monissa ennustuksissaan myös oikeassa.

Ekholm 1989: ”Suurin elektronisen julkaisemisen este on laitesidonnaisuus, laitestandardit ovat pitkään puuttuneet. Myös kuvien tallentaminen ja siirto on tilaavievää, kallista ja paperilla laadukkaampaa.”

Ekholm 2009: Näin olikin pitkään. Videon saattamisen ja ison laskun. Kuvat olivat aika surkeita, digikameroista ja skannereista puhumattakaan. Nykynuoriso ei voi käsittää, miten aataminaikuisia ensimmäisten sukupolvien laitteet olivat. Mutta intoa se ei laannuttanut...

Ekholm 1989: Jotkut ovat rohkeasti katsoneet desktop publishingin lisäävän painovapautta vapauttamalla julkaisemisen pääomasidonnaisuudesta. Täydellinen laitteisto (mikrotietokone, ohjelmisto, laserkirjoitin) maksaa tällä hetkellä alle 100 000 markkaa.”

Ekholm 2009: Kirjassa piti tietenkin taiteilla kahden maailman välillä. Sain silti esim. CD-ROMeja ja (aitoja toimivia) sähkökirjoja esitellessäni kylähullun maineen. Muistelen eräässä kirjastossa, kun kysyin, milloin hankintamäärärahoilla ostetaan romppuja, vastaus oli ”Ei koskaan!”. Laitteet olivat muuten sikakalliita; yksi macci maksoi muistaakseni 24 000 markkaa ja CD-ROM-asema 10 000 markkaa, kolmen kuukausipalkan tai ison apurahan verran. Romput olivat nekin verraten kalliita. Nykynuoriso ei voine ymmärtää, että nämä olivat auton veroisia hankintoja. Itse asiassa kalliimpia.

Ekholm 1989: ”LaserCard on kompakti, kestävä, tallennuskykyinen ja huokea väline di-

gitaalisen information tallentamiseksi, esim. CD-romin, videon, äänen ja ohjelmien. Se tarjoaa samat edut kuin nykyiset optiset menetelmät, mutta kooltaan se on vain luottokortin kokoinen. Sen digitaalisen tiedon tallennuskyky on nykyisellään kaksi megabittia eli 800 tekstisivua WORM-versiossa (kirjoitettavassa), jota voidaan kasvattaa viiteen megaan tai vielä suuremmaksi. – – Kaupallinen laite luukee LaserCardia kuusi sivua sekunnissa ja sen hinta massatuotannossa on alle 100 dollaria,

Ekholm 2009: En rehellisesti sanoen muista, mikä vempeli tuo oli. Pidän romppua aitona halpana kuluttajavälineenä, joka siitä sitten tuli-kin. Ostin, lainasin tai kerjäsinkin varmaan maan suurimman yksityisen romppukokoelman, useita satoja. Poikani Tuomas, Arttu ja Jussi olivat tietenkin onnessaan. Jussi oppi lukemaan ruudulta ja Tuomas ohjelmoimaan 14-vuotiaana. Alalla ovat edelleenkin, Tuomas ammatti-ohjelmoija ja muut alan opiskelijoita. Olen tallentanut nuo Kalliolla olevaan pitkäaikaissäilytys-suojaan (kellarikoppi), kunnes taas tulevat muotiin.

Ekholmin mukaan (1989) elektronisessa muodossa kannattaa julkaista sekundaarijulkaisuja, referaattioita, referaatti-, indeksi- ja abstraktijulkaisuja, mutta myös erilaisia oppaita. ”Elektroninen lintukirja tai kirurgian oppikirja hypertekstimuodossa tarjoaa käyttäjälle nopeimman mahdollisen informaation. Tarvittaessa lisäselvitystä käyttäjän tarvitsee osoittaa sana tai kuvan kohtaa, jolloin ’alta’ paljastuu lisätietoa.”

Ekholm 1989: ”Tiettyä osaa primaarijulkaisuis- ta, kuten kaunokirjallisuutta ei hyödyttäne milloinkaan julkaista pääasiallisesti elektronisessa muodossa. *Raamattu, Sota ja rauha* ja Raymond Chandlerin dekkarit pysyvät perinteiden muotoisina.” Tosin Ekholm jousti Raamatun koh-

dalla ja totesi että sen voi saada noin kymmenenä diskettinä, jolloin sarja voisi olla kätevä esimerkiksi raamatuntutkijoille.

Ekholm 2009: No joo, olin siis tiedonlähteitä opettava lehtori Tampereen yliopistossa ja näytin ensimmäisenä näitä myös luennoilla ja harjoituksissa. Perustin tietääkseni ensimmäisen elektronisen julkaisemisen luentosarjan Tampereelle. Olin yksi Hypermedialabran perustajista. Ei toi nyt niin pieleen mennyt...

Ekholm 1989: ”Ensimmäistä elektronista tieteellistä lehteä *Electronic Scientific Journal* kokeiltiin vaihtelevin tuloksin 1979–1982. Ehdottajan John Sendersin mukaan pontimena olivat taloudelliset kustannukset. Kokeilu jatkuu edelleen. Näyttää kuitenkin epätodennäköiseltä, että elektroninen lehti korvaisi lopullisessa- kaan muodossa perinteisen julkaisun tieteelliset ja sosiaaliset funktiot.

Ekholm 2009: ...valta ja sitä onkin. F.W. Lancasterin paperittoman yhteiskunnan ajatukset kyllä tunnettiin. Tosin täytyy muistaa, että elimme korvia myöten paperimaailmas- sa, ei näitä valintoja ollut vielä missään käsitelty. FinELib oli melkein kymmenen vuoden päässä muutaman sadan lehden rekyyllillä... Vinyylilevyt pyörivät edelleen lautasilla, C-kasetit olivat käypiä ja ihmiset harkitsivat videonauhureiden ostamista. Internetistä ei ollut edes kuultu. Joil- lakin oli jopa kännykät, joiden hinta taisi olla 5 000 markkaa, parin kuun palkka.

Kirja 2020

Ekholm 2009: Jos yrittää jälleen ennustaa tu- levaisuutta, niin julkaiseminen vuonna 2020 on segmentoitunut monen eri käyttäjätyypin mukaan. Valtakunnassa on erilaisia lukutapoja ja myös sähköinen kirjallisuus on saanut osan-

Kirjamessujen lehdistökeskuksesta löytyi uusi Turkulainen, jossa uutisoitiin sähkökirjojen tuloa Turun kaupunginkirjastoon.

sa julkaisemisen ekologiassa. Kustannustoimi ja kirjatalous on todennut, että sen logistinen vahvuus on myös sen logistinen heikkous: kirjan tuotannossa ja välityksessä olemme huipuluokkaa, sähköisen aineiston jakelua se vielä opiskelee monin tavoin.

Näen realistisena tulevaisuutena, että asiakas saa kirjansa tai lukutuotteen useimmilla suosituilla alustoilla, myös äänikirjana (mp3)

ipodiinsa tai verkkokirjana läppäriinsä. Painettu kirja ei ole hävinnyt minnekään, suomalaiset pitävät kirjaa ansaittuna etuna ja ryhtiliike kirjan puolesta on tuonut tulosta. □

Kai Ekholm, Irmeli Hovi, Kari Lång, Aatto J. Repo, Timo Siivonen: Kirja 2000. Gaudeamus. Helsinki 1989.

Topelius i specialläsesalen.

Zacharias Topelius

Skrifter och samarbetet med Nationalbiblioteket

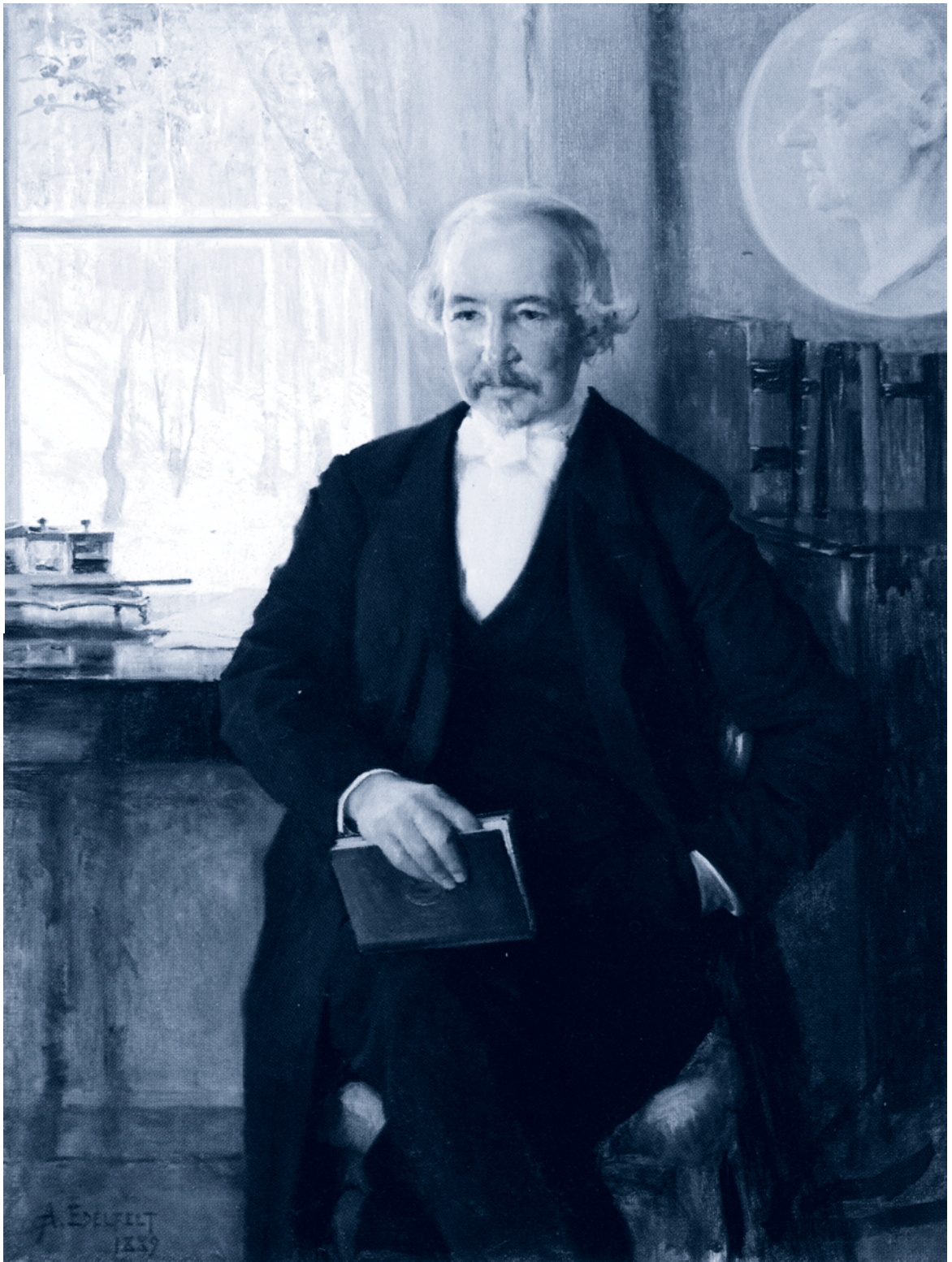
Svenska litteratursällskapet i Finland ger ut Zacharias Topelius Skrifter (ZTS). Så gott som allt vad Zacharias Topelius (1818–1898) har skrivit ges ut i en historisk-kritisk utgåva, både som tryckta böcker och elektroniskt. Utgåvan blir omfattande och redaktionen är därför förhållandevis stor, femton personer.

Den första delen utkommer hösten 2010. Till Topelius 200-årsjubileum 2018 planeras de centrala verken vara utgivna. Bokutgåvan kommer att uppgå till omkring 25 delar. Flera samarbetspartner – Undervisningsministeriet, Finska Vetenskaps-Societeten, Svenska kulturfonden, Finska Kulturfonden, Svenska folkskolans vänner, Nationalbiblioteket, Museiverket och Finlands nationalmuseum, Statens konstmuseum – bidrar till nansiellt stöd, expertkunskap och tillhandahållande av material.

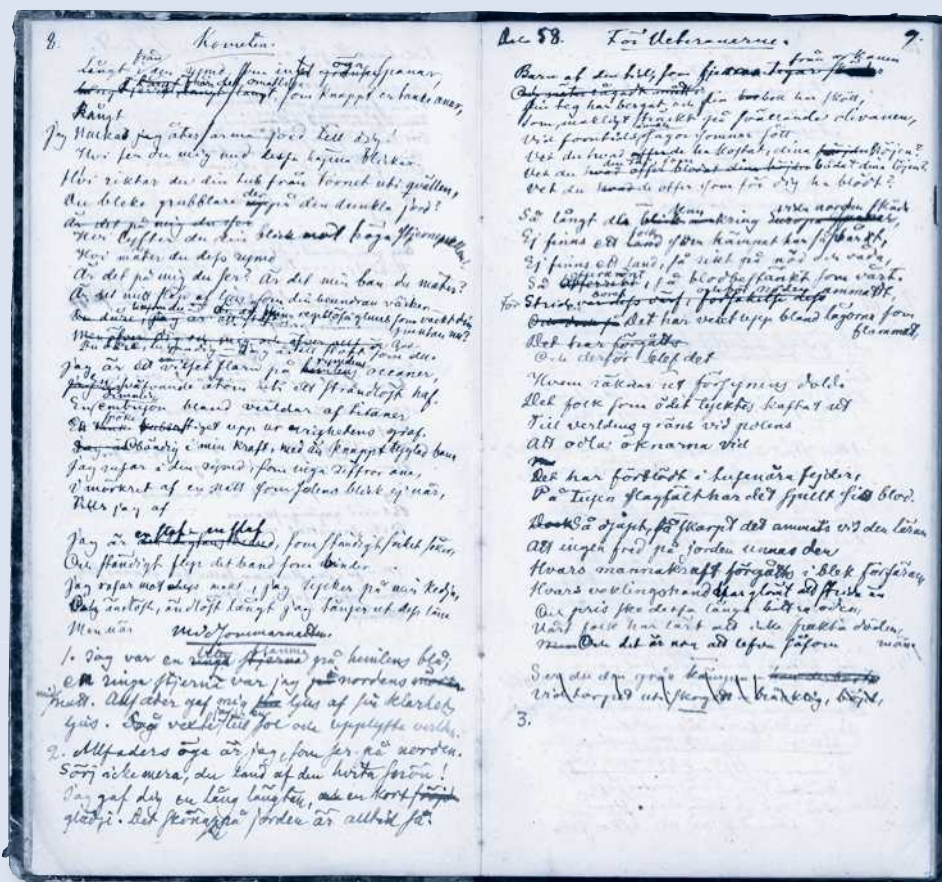
Topelius manuskript och verk på Nationalbiblioteket

I Nationalbibliotekets specialläsesal kan unikt och särskilt värdefullt material studeras. I handskriftssamlingarna förvaras Topelius lyrikmanuskript, dagböcker och anteckningsböcker, föreläsningar samt brev från Topelius och till honom era hundra personer. Bibliotekets samlingar innehåller också originalupplagorna av Topelius ska verk, samt *Helsingfors Tidningar* samlade i band.

Albert Edelfelt: Zacharias Topelius, 1889.

Arbetsmanuskripten till "Kometen" och "För Veteranerna" (1858) är exempel på utkast som uppvisar betydande skillnader i förhållande till de tryckta versionerna i /Sånger /1 (1860). Följande uppslag visar en färdigt bearbetad renskrift till "Skog och sjö", en diktsvit tryckt i /Nya blad / (1860) (manuskript på NB, Coll. 244.148).

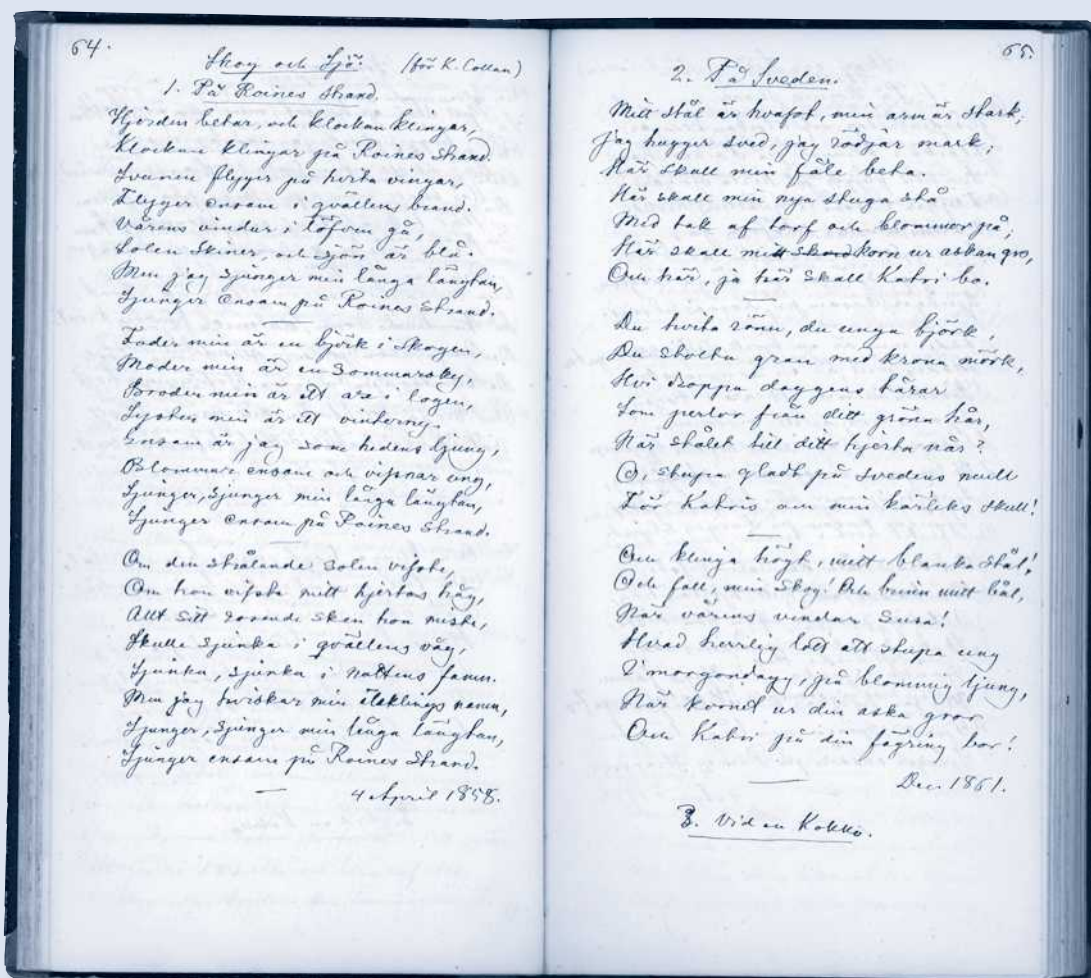
Tidningen är intressant för att Topelius var redaktör 1842–1860, och för att han skrev en stor del av innehållet själv, särskilt i början. De välbekanta verken *Hertiginnan af Finland* och *Fältskärens berättelser* publicerades först som följetonger i *Helsingfors Tidningar*. Där trycktes också hans artiklar om bl.a. litteratur lämplig för barn, litteraturrecensioner och ställningstaganden i aktuella frågor, inte minst sociala.

Samarbetet mellan Nationalbiblioteket och ZTS

...nns på Fredsgatan 13 i Helsingfors tillsammans med Svenska litteratursällskapets förlag. Men efter-

...nns på Nationalbiblioteket utförs mycket redaktionellt arbete där. Topelius manuskript beskrivs i en databas som redaktionen för ZTS skapat särskilt för ändamålet. Av posterna i databasen framgår manuskriptens format, papperskvalitet och i vilket skick de är. Dessutom listas manuskriptens innehåll. Informationen behövs för det redaktionella arbetet med utgåvan.

Som bäst slutförs etableringen och den manuskriptbeskrivande kodningen av Topelius dagböcker. Kodningen behövs primärt för den elektroniska utgåvan. Också brev till Topelius, bl.a. dem från förläggaren Albert Bonnier i Stockholm, skrivs ut och kodas på plats. Under sensommaren gjordes de sista granskningarna

av lyrikmanuskripten inför utgåvans första del, *Ljungblommor*, som utges av Carola Herberts i samarbete med Clas Zilliacus och planeras utkomma till bokmässan i Helsingfors 2010.

Det textkritiska arbetet förutsätter tillgång till manuskript och tidiga upplagor av de tryckta verken, eftersom vetenskapliga utgåvor numera ofta är baserade på originalupplagor.

nns på Nationalbiblioteket i Helsingfors. En del upplagor av Topelius verk är numera sällsynta, och det är därför viktigt att redaktionen har haft tillgång till Nationalbibliotekets exemplar av t.ex. *Finland framställt i teckningar* (1845–1852), som utkommer inom ZTS 2011 med Rainer Knapas och Jens Grandell som utgivare. Av varje upp-

laga som används för den nya utgåvan behövs tre exemplar – ett för skanning och konvertering till elektronisk text, och två för kollationering, d.v.s. noggrann jämförelse och kartläggning av eventuella skillnader upplagorna emellan.

Nationalbiblioteket har bistått ZTS vid skanning av material. Redan 2006 levererades en större sats digitaliserat material av Topelius tryckta verk från Nationalbibliotekets digitaliseringsenhet i S:t Michel. Under 2009 har samma enhet skannat och levererat Topelius föreläsningar (ca 3 500 s.) från tiden som professor i historia vid Kejsarliga Alexandersuniversitetet. Det digitaliserade materialet behandlas vidare på redaktionen, vilket skyddar

originalen från onödigt slitage och underlättar redaktörernas och assistenternas arbete. Samtidigt finns tillgängliga på biblioteket, eftersom alla detaljer, t.ex. papperskvalitet och skrivmaterial, ibland är nödvändiga att känna till för att förstå manuskriptens tillkomsthistoria m.m.

Biblioteket har också stått till tjänst med utrymmen för redaktionella möten – i anknäring till arbetet med manuskripten – och för ett seminarium med utgåvans redaktionsråd och redaktionen. Eila Kupias, Sirkka Havu och Leena Jansson deltog som representanter för Nationalbiblioteket. Under seminariet presenterades arbetet med de delar av utgåvan som nu är under arbete och den parallella elektroniska utgåvan, som blir mer omfattande än bokutgåvan och dessutom sökbar.

Utgåvan Zacharias Topelius Skrifter

Det redaktionella arbetet med utgåvan är omfattande. Bara utskriften av Topelius föreläsningar – som enbart föreligger i hans egenhändiga manuskript –, inklusive en grundläggande manuskriptbeskrivande kodning, beräknas ta ett årsverke i anspråk. Arbetet handlar också om att tyda exakt vad som står i handskrifterna. I studentdagböckerna från 1830- och 1840-talet kan det vara svårt att avgöra om Topelius på något särskilt ställe skrivit *Kudnis* eller *kudnis*, d.v.s. inlett ordet med majuskel eller minuskel. Hans manuskript är överlag prydliga, men visst finns det kråkor och plumpar.

Att utgåvan är historisk-kritisk betyder att texthistorien – d.v.s. förhållandet mellan olika s.k. textvittnen som frambär ett och samma verk – utreds i detalj, och att de olika textvittnena evalueras så att en korrekt text kan framställas. Utgivaren utreder bl.a. vilka skillnader mellan de olika upplagorna som beror på Topelius egna ändringar och vilka som beror

på andras ingrepp eller misstag. Mellanhänderna – förläggarna och sättarna – har mer eller mindre medvetet påverkat texterna genom korrigeringar och ändringar, genom sättningsfel o.s.v. ZTS ges ut med textkritiska kommentarer om ändringar i manuskripten och skillnader mellan olika upplagor av de tryckta verken.

Uttydningen av manuskripten försvåras av att de ibland mer än 170 år gamla dokumenten är skadade här och där. Vid otydligheter står utgivaren inför svåra val också för att det i Topelius samtid inte fanns någon entydig praxis för stavning.

Utgåvan förses med inledningar, som utreder verkens historiska och litterära bakgrund och deras betydelse för samtid och eftervärld, och punktkommentarer, som i anslutning till enskilda textställen kan ge upplysningar om t.ex. sakinnehållet. Topelius språk varken normaliseras eller moderniseras, men verken ges ut med ordförklaringar och register över personer och orter. Allt detta för att underlätta för 2000-talets läsare att förstå Topelius verk. Bakom en utgåva som Zacharias Topelius Skrifter ligger alltså dels textkritiskt arbete, dels annan historisk och litteraturvetenskaplig forskning.

Topeliusredaktionens förhoppning är att kunna användare bland både forskare och läsare som länge har saknat en bra utgåva av Topelius verk. En språkforskare kan vara intresserad av vilka ordformer Topelius använde sig av, medan en nöjesläsare kanske uteslutande vill förstå textens innebörd. Föreläsningarna har inte utgivits tidigare, och är intressanta inte minst för historiker. Läsaren av den elektroniska utgåvan kommer att kunna välja mellan flera olika visningsalternativ, t.ex. mellan faksimil och etablerad text som kan läsas som sådan eller med endast några eller med alla redaktionella kommentarer synliga på skärmen.

B. Lindholm: Landskap från Savolax. Z. Topelius: En Resa i Finland. Helsingfors 1873.

Resultat på vägen

I anknytning till Zacharias Topelius Skrifter utkommer skriftserien Topeliana. År 2006 publicerades *Ephemerer. Zacharias Topelius första tidning 1834–1835*, utgiven av Carola Herberts och Laura Mattsson, som en presentationsutgåva inom ZTS. Redan 2004 utgav Rainer Knapas *Finlands krönika 1860–1878*. Det senaste tillskottet i skriftserien är Hannele Savelainens *Zacharias Topelius i Bild. Människan, porträtten och sinnebilderna* (2009). Flera titlar inom skriftserien är att vänta under den tid utgivningsarbetet pågår.

Nämnas kan även utgåvans kontakter med andra vetenskapliga utgåvor i Norden, Henrik Ibsens Skrifter och Selma Lagerlöfs Arkiv, som är i planeringsskedet. Redaktionen står också i kontakt med de inhemska VARIANTTI och EDITH, och med Svenska Vitterhetssamfundet. Redaktionen för ZTS är representerad

i ledningsgruppen för Nordiskt Nätverk för Topologer (NNE) och arrangerade den 11–13 september i Helsingfors nätverkets konferens år 2009 med temat ”Tryckta och elektroniska utgåvor. Erfarenheter, planering och teknik i förändring”.

Målet för redaktionen som arbetar med Zacharias Topelius Skrifter är den färdiga utgåvan i såväl tryckt som elektroniskt format. På utgåvan ansvarar redaktionen tillsammans med material- och kunskapsförvaltande institutioner som Nationalbiblioteket oskattbart. □

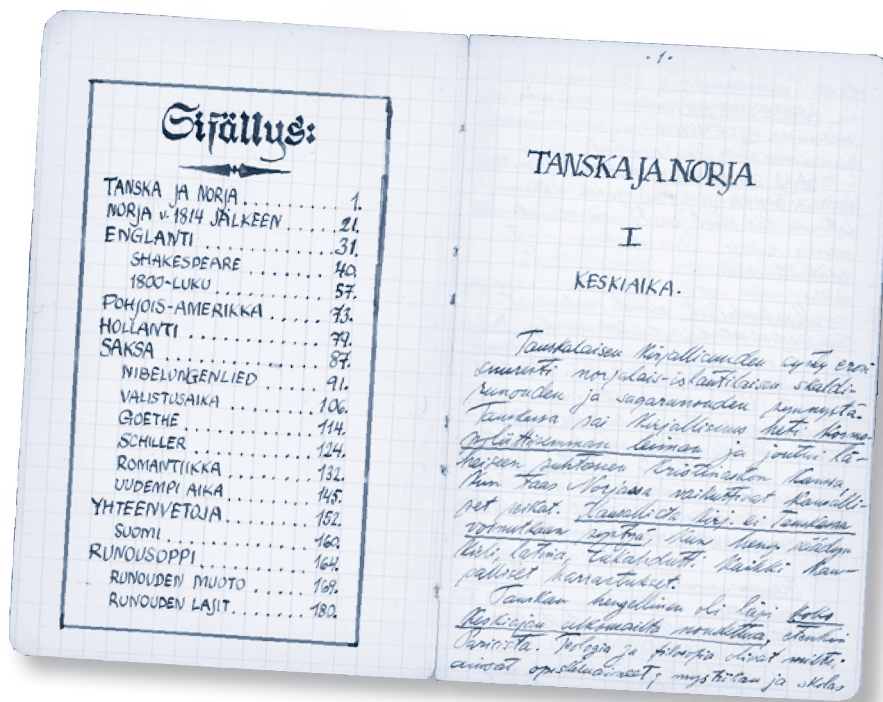
Ulrika Gustafsson / Zacharias Topelius Skrifter
Svenska litteratursällskapet i Finland
ulrika.gustafsson@sfs.fi

Läs mer om Zacharias Topelius Skrifter på adressen www.topelius.fi

Monipuolinen Marvia

SÄVELTÄJÄ EINARI MARVIAN ARKISTO

Säveltäjä, musiikintutkija, kustannuspäällikkö Einari Marvia (1915–1997) jätti jälkeensä mittavan ja monipuolisen elämäntyön, jonka dokumenteista suuri osa on nyt tutkijoiden käytössä Kansalliskirjastossa.

Marvia oli monipuolisesti sivistynyt ja kiinnostunut musiikin ja musiikin historian ohella kirjallisuudesta. Hän luki runoutta ja on säveltänyt monien suomalaisten runoilijoiden tekstejä.

Kurt Einari Marvia (1930-luvulle asti Kurt Möller) ehti pitkän elämänsä aikana toimia monen Suomen musiikkielämään liittyvän asian parissa. Kuopiossa syntynyt, Ilmajoella apteekkarin Elis Möllerin ja hänen vaimonsa taiteilija Lydi Arvolan poikana kasvanut Marvia kirjoitti pieniä sävellyksiä jo 12-vuotiaana ja opiskeli kouluajana sävellystä Erkki Melartinin yksityisoppilaana. Mistä lienee johtunut, että hän kuitenkin ylioppilaaksi valmistuttuaan lähti lukemaan lakia, sitä ei hänen laaja, noin kahdeksan hyllymetrin arkistoaineistonsa paljasta. Joka tapauksessa Marvia ehti opiskeluvuosinaan toimia mm. Ilmajoen vt. nimismiehenä. Selvää on, että hänen aloittaessaan vuonna 1946 Musiikki Fazerin kustannuspäällikkönä, oikeustieteen opinnoista on ollut hyötyä.

Musiikki kulki kuitenkin lainluvun rinnalla ja Marvia kirjoittautui 1930-luvulla Sibelius-Akatemiaan opiskelemaan sävellystä Leevi Madetojan, ja myöhemmin Selim Palmgrenin ja Aarre Merikannon johdolla. Ensimmäinen merkittävä sävellyks, sinfoninen runo *Taru* orkesterille valmistui 1940, samaan aikaan kun Marvia kiersi maata johtamansa Reserviupseerikoulun oppilasorkesterin kanssa.

Runollinen nuorukainen

Arkistoaineistosta voi päätellä, että Möllerin perheessä Ilmajoella harrastettiin runoutta. Einari Marvia luki aikansa runoilijoita kuten esi-

merkiksi Katri Valaa, Saima Harmajaa, Ilmari Pimiää, Einari Vuorelaa, Uuno Kailasta ja ruotsinkielisiä Ture Araa ja Arvid Mörneä. Marvian into säveltäjänä kohdistuikin runojen säveltämiseen, hänet tunnetaan ehkä parhaiten laajasta yksinlaulutuoannostaan, jonka tunnelmat vaihtuvat aika usein rakastetun ajattelemisesta luonnonmystiikkaan. Myös kansanlaulujen lyriikka niin herkkine kuin humoristisine puolineenkin tuntuu viehättäneen Marviaa. Hänen kynästään on lähtenyt useita laulusovituksia. Kansanlaulusovituksistaan Marvia toimitti kirjan *Songs of Finland* (1995), jossa laulut esitellään englanniksi.

Marvia oli taitava pianisti. Hän on säveltänyt useita pianoteoksia ja esiintyi myös konserttipianistina laulajia säestäen useiden vuosien ajan erityisesti 1940-luvulla. Orkesteriteoksia hänen tuotannossaan on vähemmän. Asian ymmärtää, kun tarkastelee hänen laajaa tutkimus-, kirjoitus- ja esitelmäsarkaansa, joka on arkistossa hyvin edustettuna. Marvia esiintyi säännöllisesti radiossa 1940-luvun puolivälistä alkaen kertoen oopperoista ja konserteista, esitellen taiteilijoita ja pakinoiden musiikkielämän ilmiöistä. Hän toimitti 1940–50-luvuilla *Musiikkiuutisia* ja *Musiikkimaailmassa tapahtuu* -ohjelmia radioon, kirjoitti lehtiin ja toimi *Pienen musiikkilehden* päätoimittajana. Lisäksi hän oli mukana joidenkin musiikin tietokirjojen toimitustyössä.

Runollisuus ei jäänyt vain nuoruusvuosiin. Kun Marvia teki laudaturtyönsä 1972 Helsingin yliopiston kansanrunoustieteen laitokselle, jota Martti Haavio tuolloin johti, oli aiheena *kohtaa-*

Einari Marvia sävellystyön parissa.

mislautut eli se osa kansanlauluista, joka kertoo useimmiten neidon kohtaamisesta suloisessa suvimaisemassamme.

Tarkka tutkija

Kun tarkastelee Einari Marvian tutkimustointaa mittavan arkistoaineiston ja hänen lukuisten muistiinpanojensa valossa, saa vaikutelman, ettei hän jättänyt yhtään kiveä kääntämättä halutessaan selvittää tutkimansa asian. Muiden tutkimusten kommentaattorina ja lausuntojen antajana hän edellytti tarkkuutta myös muilta.

Marvia innostui musiikinhistoriasta 1950-luvulla opettajaltaan Tuomas Haapaselta

saamastaan kimmokkeesta. Innostus kantoi runsaan sadon. Hämmästyttävällä tarmolla Marvia tarttui lähinnä akateemisen musiikkielämämme vaiheisiin: Suomen musiikkielämän varhaisimpiin ilmiöihin, Turun Soitannolliseen Seuraan, soittaviin ylioppilaisiin, laulaviin teineihin, Helsingin orkesteritoiminnan historiaan, Sibeliuksen suvun musiikkiperintöön, varhaisimpiin säveltäjiimme kuten Thomas Byströmiin ja B. H. Cruselliin.

Marvian arkisto sisältää huomattavan määrän kopioita tutkimusaineistoista, joita hän on tilannut Suomen, Ruotsin ja Tanskan arkistoista. On kopioita nuoteista ja konserttiohjelmista, mutta myös Turun yliopiston konsistorin pöytä-

kirjoista ja soittajille maksetuista palkkioista tai heille kuuluneista olutmääristä. Löytyypä aineistosta kiinnostavaa tietoa siitäkin, kuinka satoja vuosia sitten muuan soittajisto oli joutunut tuomarin eteen, koska oli soittanut niin huonosti.

Musiikkimme historian tutkiminen kasvoi Marvian käsissä ikään kuin puuksi, josta versoi monenlaisia oksia: Aurora-seuran vaiheista Turun palon vaikutukseen musiikkielämäämme, varhaisista urkureistamme Richard Faltiniin, Fredrik Paciuksesta Robert Kajankukseen, katolisesta kirkkolaulusta kustavilaisen ajan orkesterimusiikkiin, Suomen säveltäjistä Sibeliuksen rituaalimusiikkiin. Marvia tutki myös ihailemansa Erkki Melartinin säveltäjäuran alkuvaiheita. Varmaankin tästä syystä Marvian arkistossa on myös Melartinin alkuperäisiä sävellyksikirjoituksia ja kirjeitä.

Einari Marvia paneutui tutkimustyössään Jean Sibeliuksen säveltämään vapaamuurareiden rituaalimusiikkiin, joka tuntuu arkistoaineiston perusteella herättäneen kiinnostusta USA:n vapaamuurariilooseissa. Teokset: *Sibeliuksen rituaalimusiikki* ja sen tarkistettu ja täydennetty laitos ilmestyivät vuosina 1972 ja 1984 Acta Minervae -sarjassa. Marvian arkisto sisältää lisäksi hänen muut julkaisunsa.

Perhe-elämää

Einari Marvian arkisto välittää tutkijalleen kuvan myös hänen yksityiselämästään ja armeijajastaan. Runsaat 1600 valokuvaa sisältävät pal-

jon perhe-, koti- ja matkakuvia. Isä Elis esiintyi monissa kuvissa puolisoineen ja lapsikatraineen. Myös Marvian puolisoita ja lapsia on kuvattu monesti iloisissa loma- ja juhlatunnelmissa. Einari Marvian ensimmäinen vaimo Vera kuoli jo 1958 ja Marvia jäi kahden kouluikäisen lapsen huoltajaksi. Hän avioitui pian uudelleen ja avioliitosta laulajatar Anja Marvian kanssa hänellä on yksi lapsi. Kolmannen avioliiton hän solmi

työtoverinsa, kustannuspäällikkö Liisa Aroheimon kanssa.

Arkisto osoittaa, että Marvia oli ahkera kirjeenkirjoittaja, se kuului tietysti ajankuvaankin. Kirjeenvaihdossaan hän oli tarkka ja halusi kiistanalaisiin asioihin perinpohjaisen selon. Hän oli mielellään oikeassa. Mutta osasi hän hassutellakin! Siitä ovat osoituksena perhekutsudokumentit, kutsuja järjestettiin vaihtelevin teemoin erilaisia vitsikkäistä rooleja vieraille antaen ja humoristisia ruokalistoja laatien.

Kaiken kaikkiaan pitkän elämäntyön tehneen

Einari Marvian arkisto – vaikka siitä puuttuukin lähes kokonaan hänen työnsä Musiikki Fazerin kustannuspäällikkönä (se liitettäneen arkistoon myöhemmin) – sävellyksikirjoituksineen, tutkimuksineen, muistiinpanoineen, kirjeineen, valokuvineen, painotuotteineen ja vapaa-ajan toimintaan liittyvine dokumentteineen antaa muodostajastaan aivan erilaisen kuvan kuin musiikin tietokirjat. Siksi arkistot ovat aarteita! □

Einari Marvian arkistoa koskevat tiedustelut: kk-ms@helsinki.fi, puh. (09) 191 22712

”Suomalaisen vapaamuurariuden kallein kansallinen aarre, Jean Sibeliuksen rituaalimusiikki, on jo joutunut useaan kertaan kriittisen tarkastelun kohteeksi.”

Maamme-laulun todellinen ensiesitys

Fredrik Paciuksen 200-vuotisjuhlanäyttely oli auki maaliskuusta lokakuuhun Kansalliskirjaston Galleriassa. Näyttelyssä oli esillä myös Paciuksen sävellys J. L. Runebergin runoon ”Vårt Land”, siis Maamme-lauluun, joka lienee tunnetuin yksittäinen laulu koko Suomessa. Laulun sävellyksellä oli kuitenkin vaiheensa.

Johan Ludvig Runeberg J. Reinbergin litografiassa vuodelta 1851, jonka tämä teki R. W. Ekmanin vuonna 1849 maalaaman öljymaalauksen pohjalta.

Kun *Vårt Land* kaikui satojen ylioppilaiden suista Kumtähden kentällä Floran päivänä 13.5.1848, laulun laatija Runeberg ei ollut paikalla. Hän oli kotonaan Porvoossa, missä hänellä oli jo vuosia ollut virkatyö opettajana. Hän eikä tietysti kukaan muukaan voinut tietää, että tuota nimenomaista ylioppilaiden kevätjuhlaa, jonka järjestämiselle oli pitkän yrittämisen jälkeen saatu viranomaisten lupa tuona Euroopan hulluna vuotena, tultaisiin Suomen tasavallassa joskus muistelemaan ”Maamme-laulun ensimmäisenä julkisena esityksenä”.

Säveltäjä jalkapatikassa

Tosiasiaa runo *Vårt Land* (joka tietenkin laulettiin ruotsiksi) oli ollut valmis jo lähes kaksi vuotta. Runeberg kirjoitti sen todennäköisesti kotonaan Porvoossa sekä kesämökkillään Kroks-

näsissä keväällä tai viimeistään kesällä 1846. Tämä tiedetään siitä, että runo on sävellettykin jo samana kesänä. Kyseisen sävellyksen tekijä oli Runebergin tuttava nimeltä August Engelberg, ja hän sai runoilijalta ainakin yhden säkeistön runosta sävellettäväkseen. Engelberg kävi Porvoossa patikkamatkallaan Pietarista Turkuun. Tuohon aikaanhan kansanlauluista ja kaikesta kansallisesta innostunut nuoriso harrasti lähinnä saksalaisten esikuvien innoittamana kotimaanvaelluksia, jollaisten tuloksena samoihin aikoihin oli tekeillä myös Lönnrotin *Kalevala*.

August Engelbergin, toisin kuin hänen säveltämänsä runon, kohtalo ei ollut ruusuinen. Muutamaa vuotta aiemmin hän oli, kenties osittain Goethen ”Nuoren Wertherin kärsimysten” vaikutuksesta, yrittänyt itsemurhaa hyppäämällä Aurajokeen kädessään laatimansa sävellyksen Goethen runosta ”Haltiakuningas”. Yrityksen epäonnistuminen turvasi mm. sen,

VÄRT LAND.

Andante maestoso. *espress.*

SÅNG.

Vårt land, vårt land, vårt lö-ster land! Lyd högt o dy-ra ord! Ej
Vårt land är lat-tigt, skall så bli, för den som guld be-gär. En
O land! du tu-sen sjö-ars land, der säng och tro-het byggt, Der
Din blom-nings skoten är i knopp, skall mogna ur sitt trång; Se,

Högtydligt och kraftigt.

PIANO-

FORTE.

fz *dimin.* *fz* *dimin.* *f*

lyfts en höjd mot himtens rund, ej sänks en dal, ej skjöljs en strand, mer
främ-ling får oss stött för-bi; men det ta-lan-det åt-ska vi, för
lit-vets hat oss gett en strand, vår förutlids land, vår fram-tids land, var
ur vår kär-lek skall gå opp ditt ljus, din glans, din fröjd, ditt hopp, och

tromba

fz *dimin.* *fz* *dimin.* *cresc.* *f*

För Karlröster.

Manoia *espress.* *fz* *dimin.*

2 Ten:

Vårt land, vårt land, vårt lö-ster land! Lyd högt o dy-ra ord! Ej lyfts en höjd mot

2 Bas:

styg den

Runoilija Runeberg sävelsi Vårt land -laulunsa itsekin, vaikka sävelmä on vain harvojen tuntema. Oheinen Fredrik Paciuksen sävelmä esitettiin ensi kerran Kumtähden kentällä, luonnollisesti ruotsiksi, 13. toukokuuta 1848

että hänestä tuli Vårt Land-runon ensimmäinen säveltäjä 1846. Neljä vuotta myöhemmin Engelberg hukkuu uintiretkellä, niin ikään Turussa. Naimattoman miehen jälkeensä jättämä nuotti unohtui arkistojen kätköihin, mistä se löytyi vasta 1960.

Kumpulasta Kaisaniemeen

Tarkkaan ottaen Engelberg ei kylläkään ollut ensimmäinen ”Vårt Landin” säveltäjä, sillä Runebergilla oli runoonsa omakin sävellys. On jopa syytä olettaa, että sävellys joko oli olemassa ennen runoa tai syntyi yhtä aikaa sen kanssa. Porvoalaisen musiikinopettajan nuotintama sävellys sitä paitsi esitettiin julkisesti Porvoon kaupungin 500-vuotisjuhllaisuuksien yhteydessä joulukuun alussa 1846, siis jo puolisen toista vuotta ennen kuin Vårt Land laulettiin Kumtähden kentällä Paciuksen sävellyksenä, joka oli tilattu säveltäjältä vain neljä päivää ennen tilaisuutta ja jota harjoiteltiin kahdenkin eri soittokunnan avulla kävelymatkalla yliopistolta Kumpulaan.

Mutta myöskään Runebergin oma sävellys ei ollut se, joka kuultiin, kun ”Vårt Land” ensimmäisen kerran esitettiin julkisuudessa. Maamme-lauluna tuntemamme runo nimittäin laulettiin jo kolmisen viikkoa ennen Porvoon esitystä 9.11.1846. Tämä ”Vårt Landin” todella ensimmäinen julkinen esitys tapahtui Pohjalaisen osakunnan vuosijuhlassa Helsingissä, tilaisuudessa jota pohjalaiset osakunnat edelleenkin viettävät Porthan-juhlan nimellä. Tuohon aikaan ei vielä ollut olemassa mitään osakuntatiloa, joten juhlat oli vietettävä julkisissa tiloissa,

tässä tapauksessa ravintola Kaisaniemessä, Catharina Wahllundin perustamassa ravitsemusliikkeessä. Se sijaitsi meren rannalla (Kluuvinlahtea ei ollut vielä täytetty, joten nykyisen ratapihan puolella meri ulottui Aleksanterinkadulle saakka) ja tarpeeksi kaukana kaupungista, jotta ylioppilaiden äänekäs elämä ei häirinnyt asukkaita.

Saapuvilla oli paitsi osakunnan vt. kuraattori Zacharias Topelius, (varsinainen eli Fredrik Cygnaeus oli matkoilla) myös runon säveltäjä. Hänen nimensä oli Fredrik August Ehrström, Runebergin ystäviä ja opiskelutovereita hänkin. Ehrström oli yläalkeiskoulun laulunopettaja ja Vanhan kirkon urkuri ja ehtinyt jo sitä ennen säveltää Runebergin runot ”Svanen” (”Joutsen”) ja ”Vid en källa” (”Lähteellä”). Viimeksi mainittu ”Sua lähde kaunis katselen” lieneekin hänen tunnetuin sävellyksensä. Myös Ehrströmin ura jäi lyhyehköksi, sillä hän kuoli 49-vuotiaana keuhkotautiin samana vuonna 1850 kuin Engelberg. Hänen keinuva ja melodinen sävellyksensä ”Vårt Landista” on ymmärrettävistä syistä jäänyt Paciuksen myöhemmin pikavauhtia tekemän jyhkeämmän tulkinan jalkoihin, mutta ainakin sen verran se on ollut esillä, että pohjalaisten osakuntien kuoro POL lauloi sen uuden, tuolloin vielä ilmeystymättömän suomennoksen sanoilla ja Aarre Joutsenvirran sekakuorosovituksena Porthan-juhlassa 2006, siis 160 vuotta todellisen ensiesityksen jälkeen. □

Kirjoittaja on englannin- ja ruotsinkielisen kirjallisuuden, mm. Runebergin ”Vänrikki Stålin tarinoiden” suomentaja.

<http://bookshop.europa.eu/>

Euroopan unionin digitaalisesta kirjastosta voi ladata maksuttomasti EU-julkaisuja noin 50 kielellä.

Kokoelmapäällikkö Sinimarija Ojonen, professori Ilpo Piirainen ja germaanisen filologian professori Jarmo Korhonen.

Deutschsprachige Handschriften in slowakischen Archiven

Münsterin yliopistossa pitkän akateemisen uran tehnyt professori *Ilpo Piirainen* lahjoitti heinäkuussa Kansalliskirjastolle Slovakian arkistoissa olevia vanhoja saksankielisiä käsikirjoituksia käsittelevän lähdeteksen. Piirainen itse on yksi tekseen kolmesta toimittajasta.

Ilpo Piirainen väitteli Helsingin yliopistossa varhaisuusyläsaksasta vuonna 1968, minkä jälkeen hän työskenteli professorina suomalaisissa korkeakouluissa.

Vuodesta 1972 vuoteen 2007 Piirainen toimi Münsterin yliopistossa saksan kielen ja lingvistiikan professorina. Slovakian Tiedeakatemian korkeimman tunnustuspalkinnon hän sai vuonna 2000.

Vuodesta 1969 alkaen Ilpo Piirainen on tutkinut Slovakian arkistoissa säilynyttä, poikkeuksellisen laajaa saksankielistä käsikirjoitusaineistoa. Koska Slovakian alueella ei ole käyty mainittavia sotatou-

mia, sikkäläisten kanslioiden aineisto on säilynyt arkistoissa aina nykypäiviin saakka varsin täydellisenä.

Kansalliskirjastoon lahjoitettu teos käsittää kolme osaa, yli 4 000 sivua ja yli 14 000 käsikirjoituksen sisältökuvauksen sekä tarkat tiedot kunkin käsikirjoituksen syntyajasta ja -paikasta ja nykyisestä säilytyspaikasta.

Teoksen kattamia aihealueita ovat mm. Euroopan valtioiden ja kaupunkien historia, paikallishistoria sekä talous-, oikeus- ja kirkkohistoria. Saksan kielen tutkimukselle käsikirjoitukset tarjoavat lähes ehtymättömän lähteen. □

Jörg Meier, Ilpo Piirainen ja Klaus-Peter Wegera (toim): *Deutschsprachige Handschriften in slowakischen Archiven. Vom Mittelalter bis zur Frühen Neuzeit*, Berliini ja New York, 2009.

Jaakko Juteinin Kootut teokset julkistettiin Kansalliskirjaston auditoriossa 23. syyskuuta.

Helsingin yliopiston professorien rouvat -yhdistyksen aikoinaan hankkima flyygeli on ollut vuosien mittaan todella tarpeen. Professori Eero Tarasti havainnollisti Taiteiden yönä 21.8. Fredrik Pacius -esitelmäänsä sävelmäesimerkein.

Tiinan triviaat

1. Ensimmäiset tunnetut ”painetut” kirjat oli tehty poltetusta savesta Babyloniassa yli 5000 vuotta sitten. Niiden sisältö on ollut byrokraattista: maanomistusasiakirjoja ja kauppakirjoja.
2. **Kirjoja jotka on joko kielletty tai tuomittu julkaisemisen aikaan**
Ulysses – James Joyce
The Great Gatsby (Kultahattu) – F. Scott Fitzgerald
Invisible Man (Näkymätön Mies) – Ralph Ellison
Native Son (Amerikan Poika) – Richard Wright
3. **Menestyskirjoja monien hylkäyksen jälkeen**
Jonathan Livingstone Seagull (Lokki Joonatan) – Richard Bach, 18 hylkäystä, ensimmäinen painos vuonna 1970 oli 7500 kappaletta. Vuoteen 1975 mennessä, pelkästään USAssa kirjaa oli myyty 7 miljoonaa kappaletta.
M.A.S.H. – Richard Hooker, 21 hylkäystä, jonka jälkeen kirjasta tuli jättimenestys, ja sen pohjalta tehtiin viisi elokuvaa, sekä TV-sarja, jota esitettiin 11 tuotantokautta.
4. **”Miksi kirjoitit tämän kirjan”**
Kun Umberto Ecoilta tiedusteltiin syytä kirjan ”Ruusun Nimeen” kirjoittamiseen, hän vastasi: ”Halusin myrkyttää munkin.”
5. **Kummallisia kirjan otsikoita**
The Unconscious Significance of Hair (Hiusten Alitajuinen Merkitys) – George Berg, 1951
The Inheritance of Hairy Ear Rims (Karvaisten Korvan Reunojen Perimä) – Reginald Gates & P. N. Bhaduri (n.d.)
Build Your Own Hindenburg (Rakenna Oma Hindenburgisi) – Alan Rose 1983
6. **Taikauskon tarinoita**
Sekä perjantai että numero 13 on aikoinaan yhdistetty kuoleman rangaistukseen. Brittiläisen Tradition mukaan, perjantai oli yleisesti julkisten hirttäjäsenten pitopäivä ja tarinan mukaan hirttolavalle johti 13 askelmaa.
7. Kapteeni Koukku on tarinan mukaan entinen Etonin (hieno Englantilainen sisäoppilaitos) oppilas, koska hänellä oli Etonin kravatti.
8. Perun pääkaupungissa Limassa on suuri kullattu patsas, joka on omistettu Nalle Puhille.

TIINA JÄRVILEHTO

Grandville: Scènes de la vie privée publique des animaux. Paris 1842.

Unohdettu Armas Launis (1884–1959)

SÄVELTÄJÄ, KIRJAILIJA, TUTKIJA, OPETTAJA –
125 VUOTTA SYNTYMÄSTÄ

Unohdettu Armas Launis -näyttely luokatsauksen monipuolisen lahjakkuuden elämään ja tuotantoon. Näytelyaineisto on Kansalliskirjaston kokoelmista, erityisesti Fennicasta, musiikkikirjaston kokoelmista ja Armas Launin arkistosta, joka lahjoitettiin kirjastolle vuonna 1960 postuumisti säveltäjän toivetta kunnioittaen.

Armas Launis (vuoteen 1900 Lindberg) syntyi Hämeenlinnassa 22. huhtikuuta 1884 ja kuoli Nizzassa 7. elokuuta 1959. Hän oli suomalainen säveltäjä, kansanmusiikintutkija, musiikinopettaja, kirjailija ja toimittaja.

Launis opiskeli Helsingin orkesterikoulussa 1901–1907 Jean Sibeliuksen johdolla sävellystä

sekä Ossian Fohströmin johdolla sellonsoittoa. Hän jatkoi 1907 sävellysohjelmaansa Berliinissä. Säveltäjänä Launis keskittyi oopperaan, jossa hänen musiikillinen ja kirjallinen lahjakkuutensa yhdistyivät. Kymmenestä omaan librettoon sävelletystä oopperasta on esitetty *Seitsemän veljestä* (1913), *Kullervo* (1917) (Suomessa ja Ranskassa) ja *Aslak Hetta* vuonna 2004 sekä otteita *Jehudithista* Ranskan radiossa 1950-luvulla. Oopperoiden lisäksi tuotantoon kuuluu kamarimusiikkia, yksin- ja kuorolauluja, orkesterisarjoja sekä elokuvamusiikki *Häidenvietto Karjalan runomailla* (1921). Launis oli merkittävä kansanmusiikintutkija, hän oli ensimmäisiä pohjoissaamelaisen joien tutkijoita ja tallentajia.

Seitsemän veljeksien pianopartituuria. Launis käytti taitavasti veljesten keskusteluissa puheenomaista laulutyyliä.

an tohtoriksi Launis valmistui 1911. Hän toimi Helsingin yliopistossa 1918–1922 musiikkianalyysin ja kansanmusiikin tutkimuksen dosenttina. Hän laati toimintaperiaatteet Helsingissä 1922 perustetulle kansankonservatoriolle ja toimi joitakin vuosia sen johtajana. Hän teki vastaavat suunnitelmat myös maaseutukonservatorioiden perustamiseksi.

Vuonna 1920 hänelle myönnettiin elinikäinen valtion eläke, joka mahdollisti asettumisen ulkomaille. Launis matkustelikin 1920-luvun eri puolilla Eurooppaa, mutta aset-

tui vuonna 1930 pysyvästi Nizzaan. Hän osallistui aktiivisesti paikalliseen musiikkielämään, edisti Ranskan ja Suomen välistä musiikkivaihtoa ja kirjoitti ranskalaisesta kulttuurista suomalaisiin lehtiin. Ennen muuttoaan Ranskaan Launis menestyi Suomessa säveltäjänä hyvin, mutta jäi sen jälkeen unohduksiin. Vasta vuosikymmenen vaihteen jälkeen kiinnostus Launin sävellyksiä kohtaan on virinnyt.

Petri Tuovinen

Näyttely Kansalliskirjaston Rotundassa
27.2.2010 asti.

Elämän tarkoitus on hankkia luontoa ja ihmistä kunnioittava morali ja sen jälkeen noudattaa sitä.

Aki Kaurismäki

Peter von Bagh: Aki Kaurismäki

NÄYTTELYT

KANSALLISKIRJASTON GALLERIASSA

Paratiisista katsoen-näyttely Kansalliskirjaston Galleriassa. Atlas-jättiläinen kantaa maapalloa harteillaan.

12.11.2009 – 10.4.2010

Paratiisista katsoen

Tähtitaivaan karttojen historiaa

Kansainvälinen tähtitieteen vuosi 2009.

Näyttelyn suunnittelu:

professori Tapio Markkanen.

Näyttelyyn liittyy luento 25.11. klo 17 Auditoriossa: prof. Tapio Markkanen.

Näyttelykirjana ilmestyy Tapio Markkasen *Paratiisista katsoen. Tähtitaivaan karttojen historiaa*, kustantaja: Ursa.

KAHVILASSA

Suomea rajan takana 1918–1944

Suomenkielistä neuvostokirjallisuutta

Kansalliskirjaston kokoelmista.

Näyttelyn suunnittelu:

Tietokirjailija Antero Uitto.

Kolmas ulottuvuus

Pop-up-kirjoja, jouluisia ja muitakin teoksia

Brummerianasta ja Lea-kokoelmasta.

Näyttelyn suunnittelu: professori

Markus Brummer-Korvenkontio.

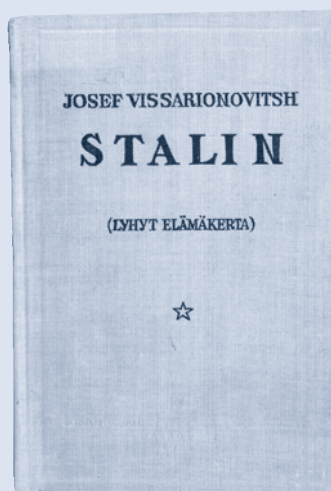
ROTUNDASSA

Unohdettu Armas Launis (1884–1959)

*Säveltäjä, kirjailija, tutkija, opettaja –
125 vuotta syntymästä*

Yhteistyössä Armas Launis -seuran kanssa.

Näyttelyn suunnittelu: tutkija Helena Tyrväinen, professori Heikki Laitinen ja tutkija Petri Tuovinen.

Stalinin ajan terrorista huolimatta Venäjällä on monia, jotka haluaisivat palauttaa Stalinin takaisin kunniaan.

Näyttelyt avoinna: ma-pe 9-20, la 9-16
Näyttelyihin ja tapahtumiin vapaa pääsy.

Näyttelyiden ryhmäopastukset 40 euroa,
koululaisryhmät 20 euroa.
Opasvaraukset: Sisko Vuorikari,
p. (09) 191 22671, sisko.vuorikari@helsinki.fi

YLEISÖTILAISUUDET

LUENTO

Keskiviikkona 25.11. klo 17 Auditoriossa,
Yliopistonkatu 1
Professori Tapio Markkanen:
[Paratiisista katsoen.](#)
Tähtitaivaan karttojen historiaa.

Aleksis Kivi, Suomen kansalliskirjailija 175 vuotta

Aleksis Kivi syntyi Nurmijärven pitäjän Palojoen kylässä 10. lokakuuta 1834 Eerik Stenvallin ja Anna-Kristiina Hambergin räätäliperheeseen, jossa jo ennestään oli kolme poikaa, Juhani, Emanuel ja Albert. Aleksia nuorempi oli 13-vuotiaana kuollut Agnessisar.

Aleksis Kiven suku

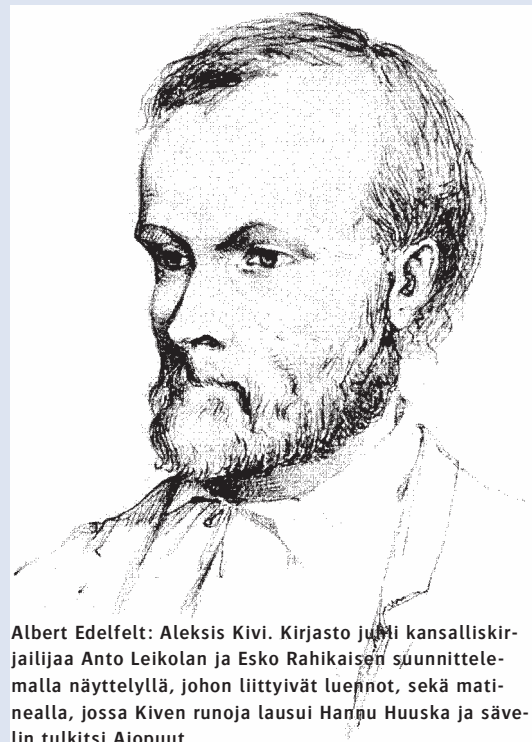
Kiven isoisän isällä Juhana Stenvallilla oli ollut Palojoella sotilastorppa vuodesta 1766, mutta sukua on on asunut useaan otteeseen myös Helsingissä. Vanhimmat tunnetut esivanhemmat ovat Yrjö Blomstedtin mukaan kotoisin Hollolasta. Äidinisä Antti

JOULUKONSERTTI

Sunnuntaina 13.12. klo 16 Kupolialisissa
Länsi-Helsingin Kamariorkesteri
Johtaa Olli Vartiainen.
Yhteistyössä Länsi-Helsingin musiikkiopiston kanssa.

KANSALLISKIRJASTO

Unioninkatu 36, 00170 Helsinki
www.kansalliskirjasto.fi

Albert Edelfelt: Aleksis Kivi. Kirjasto juhlia kansalliskirjailijaa Anto Leikolan ja Esko Rahikaisen suunnittelella näyttelyllä, johon liittyivät luennot, sekä matinealla, jossa Kiven runoja lausui Hannu Huuska ja sävelin tulkitsi Ajopuut.

Hamberg oli seppänä Tuusulan Nahkelassa, isänisä Antti Juhana Stenvall oli Välimerelle asti purjehduksia tehnyt merimies. Setä Kalle Kustaa oli Suomen kaartin mukana Puolan kapinaa kukistamassa. Kirjailijan oma isä Eerik Stenvall oli lapsuutensa asunut Helsingissä ja käynyt siellä kouluakin. Aleksin vanhemmat osasivat ruotsia, jonka taidon poika hankki muutettuaan 11-vuotiaana Helsinkiin kouluun, joka oli edellytys ylioppilaaksi ja edelleen papiksi lukemiselle.

Ylioppilaasta kirjailijaksi

Kivi näyttääkin puhuneen elässään ruotsia selvästi enemmän kuin suomea. Vuosien 1821–1868 aikana vain seitsemän nurmijärveläispoikaa luki ylioppilaaksi. Näistä Aleksis Stenvall oli ainoa rahvaan lapsi, muut olivat säätyläislapsia. Ylioppilaaksitulovuotenaan 1857 Kivi teki oman elämänsä ja kirjallisuuden kannalta ratkaisevan ja historiallisen päätöksen ryhtyä papin viran sijasta suomenkieliseksi kirjailijaksi.

Aleksis Kivi (tätä nimeä hän käytti kirjailijanimenä ensi kerran Kullervon käsikirjoituksen yhteydessä 1860) ei taloudellisista syistä voinut matkustaa ulkomaille, Turussa hän sentään kävi. Hänen luke-neisuutensa ja sen myötä näköpiirinsä ulottui kuitenkin kauas koulu- ja yliopistokirjojen ulkopuolelle maailmankirjallisuuteen. Tutkijoiden tiedossa on vain vähäinen osa, mutta Kivi luki kaikkea Heldin ja Corvinin Maailmanhistoriasta kemiallisia analyysejä käsitteleviin teoksiin, sanomalehtiin, Stagneliuksen runoihin ja Shakespearen draamoihin, joista hän tunnetusti sai vaikutteita.

Kiven merkittävämmän kirjallisen tuotannon voi katsoa alkaneen 1850-luvun puolenvälin *Bröllopsdansen*-näytelmästä ja päättyneen vuonna 1871 julkaistuun näytelmään *Margareta*. Ensinmainitun suomenkielisen kehittelyn tuloksena syntynyt näytelmä *Nummisuutarit* sai vuonna 1865 valtionpalkinnon ja on yhä edelleen esitetty kotimainen puhenäytelmä.

Kiven merkittävin tukija oli estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professori Fredrik Cygnaeus, jolle Kivi suoritti ylioppilastutkinnon ja joka ensimmäisistä palkitsemisista lähtien *Kullervoon*, *Nummisuutareihin* ja kansallisromaanin aseman saavuttaneeseen *Seitsemään veljekseen* asti asetti toistuvasti koko asiantuntemuksensa ja arvovaltansa Kiven lahjakkuuden ja taiteen puolelle. Vastustajista, ahdasmielisistä kirjallisen tradition vangeista, kuuluisin oli August Ahlqvist, Kiven teosten mitätöijänä kuolematoman maineen saavuttanut suomen kielen ja kirjallisuuden professori.

Vuoden 1869 *Lea*-näytelmän esityksestä lähtien Kiven näytelmiä yleisölle tutuksi tehnyt teatterijohtaja Kaarlo Bergbom oli Kiven ystävä ja tutkija jo vuodesta 1864. Parhaaksi ystäväkseen kirjailija on kirjeis-

sään nimennyt koulu- ja opiskelutoverinsa, sittemmin metsänhoitaja Robert Svanströmin.

Fanjunkars

Näyttää ilmeiseltä, että monien merkittävien runojen, sekä *Kihlauksen*, *Nummisuutarien*, *Lea* ja *Seitsemän veljeksen* kehittelylle oli vain eduksi se, että Kivi joutui kirjoittamaan niitä täysin ruotsinkielisessä ympäristössä Siuntion Fanjunkarsissa ja olemaan samalla eristyksissä ystävistään, johon varojen puute hänet pakotti. Tämä oli hänelle ajoittain raskasta ja kirjeisään hän ilmaisi ikäväänsä ystäviensä pariin ja toisaalta kotipitäjäänsä Nurmijärvelle.

Fanjunkarsin emännän Charlotta Lönnqvistin voiliiottelematta asettaa Cygnaeuksen ohella kirjailijan tärkeimmäksi tukijaksi. Innoittajien joukosta voi nimetä Kiven rakastetut, helsinkiläisen vaaturimanfaktuurin omistajan tyttären Albina Palmqvistin ja mäntsäläläisen kievarinpitäjän tyttären Aurora Hemmilän. Avioliitoista ei kuitenkaan tullut mitään, sillä virkasääty-yhteiskunnassa Kiveltä puuttui kaikkein ratkaisevin: virka ja sen mukaiset tulot. Myös omaa perhettä koskevan kaipuunsa Kivi on kirjoittanut teoksiinsa. Aleksis Kivi oli sosiaalisesti kohtalokkaalla tavalla väliinputoaja, hän ei ollut enää rahvasta, mutta ei oikein säätyläinenkään.

Kiven kirjailijauran voimanlähteenä on hänen hämmästyttävä mielikuvituksensa, ihmistuntemuksensa ja kirjallinen lahjakkuutensa ja toisaalta teoksissa yhä uudelleen ilmenevä rakkaus ja myötätunto kanssaihmiä kohtaan – verrattoman huumorin, komiikan ja traagisuudentajun ohella. Aleksis Kivi oli kolmen kotiseudun kasvatti – Nurmijärven, Helsingin ja Siuntion – ja näillä kaikilla oli oma, välttämätön merkityksensä hänen kasvulleen ihmisenä ja kirjailijana. Kiven äidin kotipitäjä Tuusula antoi viimeisinä vuosinaan mielisairaudesta kärsineelle kirjailijalle hautapaikan. Kuollessaan vuoden 1872 viimeisen päivän vastaisena yönä oli Aleksis Kivi 38 vuoden ikäinen, mutta kirjailijana hän on iätön. *Seitsemän veljestä* ja *Nummisuutarit* ovat *Kalevalan* ja *Kantelettaren* kaltaisia klassikoita suomalaisessa kulttuurissa.

ESKO RAHIKAINEN

Suomen lippu

Suomen lippu on salaa viehättänyt minua aina pikkupojasta asti, salaa vain siksi ettei koskaan tuntunut tulevan oikeaa hetkeä mennä sanomaan jollekulle: ”Anteeksi, mutta olen aina rakastanut Suomen lippua.” Rakastuin siihen heti kun näin sen tietosankirjassa, jossa oli värisivu kaikkien maailman kansakuntien lipuista.

Suomen oli aivan erityinen. Siinä ei ollut lainkaan symboliikkaa, joka tekee toisista lipuista niin sekavia ja poliittisia. Suomen lippu näytti viileältä, puhtaalta ilmalta sinistä taivasta vasten, juuri kadonneen nollan olemukselta.

Ja niinpä aina ajattelin, että oli hyvin yksinkertaista olla suomalainen. Sitä olisi vapaa siitä päivittäisestä painovoimasta, joka lankeaa niin monen muun kansakunnan osalle. Sitä eläisi metri kahdeksankymmentä senttiä maan pinnan yläpuolella, suunnilleen niillä mainissa pää sijaitsee. Itse asiassa sitä eläisi eräänlaisessa mielikuvituksen Lapissa, missä kukaan ei voisi vahingoittaa: valkoisessa toppatakissa, valkoisissa villasukissa, valkoiset sukset jalassa ja valkoiset silmät päässä, sitä vain vilahtaisi lumeen. Kukaan ei saisi kiinni, ei edes aikuiset, ei edes veltot virkamiehet, ei edes valtio. Sitä liitelisi ilmojen halki kuin Ariel, taivaansininen värähdys, henkisyiden näkymätön paradigma. Tämän minä opin Suomen lipusta. □

Amerikkalainen runoilija Ron Padgett, joka piti runo- ja keskusteluillan Kansalliskirjaston auditoriossa 25.8.2009.

Kupolisalissa soi 16.10. Armas Launiksen pianokvartetto ja osia oopperasta Kullervo.

Neitoperho vieraili kirjaston pihalla.

Kirjaston kupolisali oli Taiteiden yönä 21.8. viimeistä paikkaa myöten täynnä Ajopuut-yhtyeen säestäessä yhteislauluja, joita kirjaston kokoelmasta oli tilaisuutta varten valittu.

Yliopiston avajaiset 7.9.2009. Kulkue saapuu pedellien, kanslerin ja rehtorin johdolla jumalanpalveluksesta. Kansalliskirjasto oli ikkunaremontin takia verhoutunut "arkivaatteisiin".